

DPN 6019

Title: श्री भगवद्गीता ŚRĪ BHĀSĀVAD GĪTĀ

Run. No. 6710

Cat. No. 71

Micro. No.

Subject दर्शन philosophy

Religion: Hindu / Bauddha

Language: Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 21 x 11

Folios 3-76 Lines (in a page) 7

Compl. / Incompl.

missing 1-2 folios पन्ना १ व २ मरु /
Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor

पशुपतिमान पः माय

Date: NS / SS / VS / KS 177 ..

Ruler / place

pasupati man pahmay.

Script: New. / Dev. / Bhuja. / Ran. /

Illus. :

Material: palmleaf / paper / thiyasaphu / one side yellow

टिप्पणी : मुद्रित शक संवत् १७७७ च्या लया.

Condition: fine / damaged by worms, rats, water /

निषेध व लिपिकुप्या नी दुडु मी

Beginning, colophon, post-colophon :

दु खाना लये दुकेल

Remark: Last figure digit of Sak era
lunar date and scribe's name
were damaged by rats.

X

इति श्री भगवद्गीता सुपनिषद् सु ब्रह्म विद्यायां योग शास्त्रे श्री कृष्णार्जुन
संवादे मोक्ष संन्यास योगो नामाष्टादशोऽध्याय १८

नः पार्थिवित्सः सुधीर्भोक्ता दुग्धं गीतामृतममहत् ४ वसुदेवसुतं
देवं कंसचाणूरमर्दनम् देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुं ५
भीष्मद्रोणातटाजयद्रथजलागांधारनीलोत्पलाशल्यग्राहवतीक
पेणवहिनीकर्णेन वेलाकुला अश्वत्थामविकर्णघोरमकरादुर्यो
धनावर्तिनीसोत्रीस्मरवलुपाशवैष्णवनदीकैवर्त्तकः केशवः
६ पाराशर्यवचः सरोजममलंगीतार्थगंधोत्कटनानारव्यानक
केशरं हरिकथासंबोधनावोधितं लोके सज्जनस्य दैरहरहः पे

गी

३

पीयमानं मुदा भूयाद्भारतपंकजं कलिमलप्रध्वंसिनः श्रेयसे ७ सू
 कं करोति वाचालं पंगुलं घयते गिरिं यत्कृपातमहं वन्दे परमानन्द
 माधवं ८ यस्मिन्मावहृणोन्दुरुद्रमरुतस्तन्वन्निदिबैस्तवे वैदेः सा
 इन्द्रोपदक्रमोपनिषदैर्गायत्रियं सामगाः ध्यानावस्थिततद्गतेन
 मनसा पश्यत्रियं योगिनो यस्यान्तं न विदुः सुराः सुरगणा देवा य
 तस्मै नमः ९ इति ध्यानम् धृतराष्ट्र उवाच धर्मक्षेत्रे कुरु
 रक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः मामकाः पाण्डवाश्चैव किमकुर्वत सं

रामः

३

जय १ संजय उवाच दृष्ट्वा तु पाण्डुवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्त
 दा आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनमब्रवीत् २ पश्यैतां पाण्डुपु
 त्राणामाचार्य महतीं चमूम् व्यूढां दुपदपुत्रेणातव शिष्येणाधी
 मता ३ अत्र शूरा महेश्वासा भीमार्जुनसमा युधि युधामन्युविराट्
 श्रुपदश्च महारथः ४ धृष्टकेतुश्चेकितानः काशीराजश्च वीर्य
 वान् पुरुजित्कुन्तिभोजश्च शैब्यश्च नरपुंगवः ५ युधामन्युश्च
 विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् सोभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्वएव मह

गी

४

हारयाः ६ अस्माकं तु विशिष्टायेता निबोधद्विजोत्तम नायका
 मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान् च वीमिते ७ भवान् भीष्मश्च कर्णश्च कृप
 श्च समितिं जयः अश्वत्थामा विकर्णश्च सोमदत्तिस्तथैव च ८
 अन्ये च बहवः शूरामर्त्ये त्यक्तजीविताः नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे
 युद्धविशारदाः ९ अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् प
 र्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भीष्माभिरक्षितम् १० अयनेषु च सर्वेषु य
 थाभागमवस्थिताः भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्वे एव हि ११

रामः

४

तस्य संजनयं हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः सिंहनादं विनद्योच्चैः शं
 खं दध्वा प्रतापवान् १२ ततः शंखाश्च भेर्यश्च घण्टावानकगोमु
 खाः सह सैवाभ्यहन्यन्तः सशब्दस्तुमुलो भवत् १३ ततः श्वेतैर्हथै
 र्युक्ते महति स्पन्दने स्थितौ माधवः पाण्डवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्वा
 तु १४ पांचजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं ध्वनं जयः पौराण्डुदध्वा महा
 शंखं भीमकर्मा वृकोदरः १५ अनन्तविजयं राजा कुन्तीपुत्रो युधि
 श्ठिरः नकुलः सहदेवश्च सुधौषमणिपुष्पको १६ काश्यपश्च पर

२०
 गी
 ५
 मेषासः शिखंडीचमहारथः धृष्टकृष्णो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः
 १७ दुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते सौभद्रश्च महाबाहुः शं
 खानंदधुः पृथक् पृथक् १८ सघोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदा
 रयत् नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलो व्यनुनादयत् १९ अथ व्यवस्थि
 तान् दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः प्रहृष्टो बभूव स पाते धनुरुद्यम्य पा
 राडवः २० हृषीकेशं तदा वाक्यमिदं माह महीपते अर्जुन उवाच
 सेनयो रूभयोर्मध्ये रथं स्थापय मे चक्रे २१ यावदेतानि गीक्ष्ये

रामः
 ५

१०
 हं यो दुकामानवस्थितान् कैर्मया सह योद्धव्यमस्मि नररासमुद्यमे २२
 योत्स्यमानानवेक्ष्ये हं य एतेऽवसमागताः धार्तराष्ट्रस्य दुर्वृद्धैर्युद्धे प्रि
 यचिकीर्षवः २३ संजय उवाच एवमुक्त्वा हृषीकेशो गुडाकेशेन भार
 त सेनयो रूभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् २४ भीष्मद्रोणः प्रमुख
 तः सर्वेषां च महीक्षिताम् उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान् कुरूनिति
 २५ तत्रापश्यत्स्थितान् पार्थः पितृन्थ पितामहान् आचार्यान्मा
 तुलान्भ्रातृन्सुत्रान्योत्रान्सखीन्तथा २६ अशुरान्सुहृदश्चैव सेन

गी

६

योरुभयोरपि तान्समीक्ष्यसकौन्नेयः सर्वान्वधूनवस्थितान् २७
 कपयापरयाविष्टोविषीदन्निदमब्रवीत् अर्जुन उवाच दृष्ट्वैमंस्त्व
 जंकुष्मयुयुत्सुं समुपस्थितम् २८ सीदन्निममगात्राणिसुरं च प
 रिशुष्यति वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते २९ गाण्डीवंसं स ते
 हस्तात्त्वकचैव परिदह्यते न च शक्रो म्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः
 ३० निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव न च श्रेयो नु पश्यामि
 ह त्वास्वजनमाहवे ३१ न कांक्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखानि च किं

रामः

६

नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ३२ येषामर्थे कांक्षितं नो राज्यं भो
 गाः सुखानि च तद्मेव स्थितायुद्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ३३ आचार्य
 : पितरः पुत्रास्तथैव च पितामहाः मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः संवन्धि
 नस्तथा ३४ एतान्न हन्तुमिच्छामि घ्नतोऽपि मधुसूदन अपि त्रैलोक्ये रा
 ज्यस्य हेतोः किन्तु महीकृते ३५ निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जना
 र्दन पापमेवाश्रयेदस्मान्न हन्ते तानाततायिनः ३६ तस्मान्नार्हीव
 यं हन्तुं धार्तराष्ट्रान् स्ववान्धवान् स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्याम मा

गी

७

धव ३७ यद्यप्येतेन पश्यंति लोभोपहतचेतसः कुलक्षयकृतंदो
षं मित्रदोहे च पातकम् ३८ कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निव
र्तितुं कुलक्षयकृतंदोषं प्रपश्यद्विजनाह्नन ३९ कुलक्षये प्र
राशंति कुलधर्माः सनातनाः धर्मेनैककुलं कृत्स्नमधर्मो भिभ
वत्युतः ४० अधर्माभिभवात्कृत्स्नप्रदुष्यंतिकुलस्त्रियः स्त्रीषु दु
ष्टा सुबाह्मे यजायते वर्णसंकरः ४१ संकरो नरकायैव कुलघ्नानां
कुलस्य च पतंति पितरो ह्येषां लुप्तविणोदकक्रियाः ४२ दोषैरेतेः

रामः

७

कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः उत्साद्यंते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शा
श्वताः ४३ उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन नरके नियतं
वासो भवतीत्यनुमुश्रुम ४४ अहो वत महत्यापे कर्तुं व्यवसिता वयम्
यदा ज्यसुखलोभेन हनुं स्वजनमुद्यताः ४५ यदि मामप्रतीकारम
शस्त्रं शस्त्रपाणयः धार्त्रराष्ट्रारोह न्युत्तमेक्षेमतरं भवेत् ४६ सं
जय उवाच एवमुक्त्वा र्जुनः संख्येरथोपस्थ उपाविशत् विमृज्य
सशरं चापं शोकसंविग्रमानसः ४७ इति श्रीभगवद्गीतासूपनि

गी

८

वत्सुब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अर्जुनविषादोना
मप्रथमोऽध्यायः १ संजय उवाच तं तथा कृपया विष्टमश्रु पूर्णक
लेक्षणम् विषीदंत विदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः १ श्रीभगवानुवा
च कुतस्त्वाकश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम् अनार्यजुष्टमस्वर्ग्य
मकीर्तिकरमर्जुन २ क्लैवं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्रय्युपपद्यते सु
दृढदयदौर्बल्यं त्यक्तो त्रिषु परंतप ३ अर्जुन उवाच कथं भी
ष्ममहं संखेदोऽणं च मम कसूदन इषुभिः प्रतियोत्सामि पूजाहावरि

रामः
८

सूदन ४ गुरुं न हत्वा हि महानुभावान् श्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लो
के हत्वार्थकामांस्तु गुरुनिहं वभुंजीय भोगान् रुधिरप्रदिग्धान् ५
न चैतद्दिशः कतरन्नो गरीयो यद्वा जयेम यदि वा नो जयेयुः यानि
ब्रह्मणो जित्वा जीविष्यामस्ते वस्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ६ कार्यण्य
दोषोपहतस्वभावः पृच्छामि त्वांधर्मसंमुखं चेताः यच्छ्रेयः स्यान्नि
श्चितं ब्रूहि तन्मोक्षिष्यास्ते हंसा धिमांस्तवा प्रपन्नं ७ न हि प्रपश्यामि म
मापनुद्याद्यच्छोकमुच्छ्रावणमिन्द्रियारणम् अवाप्यभूमावस

गी

✓

पत्नमृद्धं राज्ञं सुराणामपि चाधिपत्यम् ८ संजय उवाच एवमुक्त्वा
हृषीकेशं गुडाकेशः परंतपः नयोत्स्य इति गोविन्दमुक्त्वा तूष्णीं बभू-
व ह ९ तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव भारत सेनयोरुभयोर्मध्ये वि-
षीदन्नमिदं वचः १० श्रीभगवानुवाच अशोचानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञा-
वादांश्च भाषसे गतासूनगतासूंश्च नानुशोचन्निपरिडिताः ११ न त्वे-
वाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः न चैव न भविष्यामसर्ववयमतः
परम् १२ देहि नोऽस्मिन् यथा देहे कौमारं यौवनं जरा तथा देहान्तर प्रा-

रामः

✓

पिर्द्धीरस्त्वनमुह्यति १३ मात्रास्पर्शास्तु को न्नियशीतोष्णसुखदुःख-
दाः आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिसस्वभारत १४ यं हि न व्यथयं-
ते ते पुरुषं पुरुषं स समदुःखसुखं धीरः सोऽमृतत्वाय कल्पते १५
नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयो-
स्तत्त्वदर्शिभिः १६ अविनाशितु तद्धिद्वियेन सर्वमिदं ततम् विनाशमव्य-
यस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति १७ अन्नवन्न इमे देहानित्यस्योक्ताः शरी-
रिणः अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्यच्छस्व भारत १८ य एनं वेत्ति हं-

गी

१०

तारं यश्चैनं मन्यते हतम् उभौ तौ न विजानीतो नायं हंति न हन्यते १९ न
जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः अजो नित्यः शा
श्वतो यं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे २० वेदा विनाशिनं नित्यं ययेन
मजमव्ययं कथं स पुरुषः पार्यकं घातयति हंतिकं २१ वासांसि जीर्णा
नियथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि तथा शरीराणि विहाय जीर्णा
न्यन्यानि संयाति नवानि देही २२ नैनं छिन्दति शस्त्राणि नैनं दहति पाव
कः न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः २३ अद्यो यमदाद्यो य

रामः

१०

मक्लेद्यो शोष्यस्व च नित्यः सर्वगतः स्याद्गद्वलो यं सनातनः २४ अव्यक्तो
यमचिंत्यो यमविकार्येयमुच्यते तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि
२५ अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वामन्यसे मृतं तथा पितृमहाबाहो नैवं शो
चितुमर्हसि २६ जातस्य हि कृत्वो मृतस्य कृत्वं जन्म मृतस्य च तस्मादपरिहा
र्ये र्येन त्वं शोचितुमर्हसि २७ अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना २८ आश्चर्यवत्यश्रुतिकश्चिदेन मा
श्चर्यवद्ददति तथैव चान्यः आश्चर्यवच्चेत्यमन्यः शृणोति श्रुत्वा प्येनं वे

CM

5

10

20

25

३१

२१

दनचैव कश्चित् २० देही नित्यमवधोयं देहे सर्वस्य भारत तस्मात्सर्वा
 शिभूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि २० स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकंपितु
 मर्हसि धर्माद्विद्युद्वाद्युन्यत्सत्रियस्य न विद्यते २१ यदृच्छया
 वोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतं सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभन्ते युद्धम
 दृशं २२ अथ चेत्त्वमिमं धर्मसंग्रामं न करिष्यसि ततः स्वधर्मं की
 र्तिवह्निना पापमवाप्स्यसि २३ अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यन्ति
 ते व्ययां संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणदतिरिच्यते २४ भयादृणा दुय

२१
२१

रतं मे संते त्वं महारथाः येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवं २५
 अवाच्यवादींश्च बहुन्वदिष्यन्ति तवाहिताः निन्दन्तस्तव सामर्थ्यं ततो दु
 :खतरं न किं २६ हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा भोक्ष्यसे महीं तस्मा दु
 त्तिष्ठ कौन्तेय युद्धाय कृतनिश्चयः २७ सुखदुःखे समं कृत्वा लाभालाभौ
 जयाजयौ ततो युद्धाय युज्यस्व नैव पापमवाप्स्यसि २८ सृषाते भि
 हिता मां श्ये बुद्धिर्योगेति मां शृणु बुद्ध्या युक्तो यया पार्थ कर्मबंधं प्र
 हास्यसि २९ नेहा भि क्रमनाशेति प्रत्यवायोन विद्यते स्वल्पमप्यस्य

गी
१२

धर्मस्य त्रायते महतो भयात् ४० व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्द
न बहुशाखा ह्यनन्ता श्रुद्वयो व्यवसायिनो ४१ यामिमां पुष्टितां वा
चं प्रवदन्त्य विपश्चितः वेदवाद्दरता पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ४२ का
मात्मानः स्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदां क्रियाविशेषबहुलां भोगैश्वर्य
गतिं प्रति ४३ भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसां व्यवसायात्ति
का बुद्धिः समाधौ न विधीयते ४४ त्रैगुण्यविषया वेदानि त्रैगुण्योभ
वार्जुन निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ४५ यावानर्थ

शतः
१२

उदपाने सर्वतः संप्लुतो दके तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः
४६ कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन मा कर्मफलहेतुर्भूर्
माते संगोस्त्व कर्माणि ४७ योगस्थः कुरु कर्माणि संगं त्यक्त्वा धनं
जय सिद्धिं सिद्धौ समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ४८ दूरेणाद्यवरं
कर्म बुद्धियोगा धनं जय बुद्धौ शरणमन्विष्य कृपणाः फलहेतवः
४९ बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुःकृते तस्माद्योगाय युज्यस्व
योगः कर्मसु कौशलं ५० कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनी

गी
१२

विष्णोः जन्मबंधविनिर्मुक्ताः पदंगच्छन्त्यनामयम् ५१ यदातेमो
हकलिलंबुद्धिर्व्यतिरिष्यति तदागंतासिनिर्वेदं श्रौतव्यस्य श्रुतस्य
च ५२ श्रुतिविप्रतिपन्नाते यदास्थास्यति निश्चला समाधावचला बु
द्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ५३ अर्जुन उवाच स्थितप्रज्ञस्य का भाषा स
माधिस्थस्य केशव स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत् ब्रजेत किं ५४ श्री
भगवानुवाच प्रजहाति यदा कामां सर्वान् पार्थ मनोगतान् आत्ममेवा
त्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ५५ दुःखेषु च दुर्दृशेषु मनाः सुखेषु विग

समः

१३

तस्य हाः वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ५६ यः सर्वत्र
नाभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् नाभिनन्दति न द्वेष्टि न प्रजहा
ति ५७ यदा संहरते चायं कूर्मो द्वाजनीव सर्वशः इन्द्रियाणी
न्द्रियार्थभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ५८ विषया विनिवर्तन्ते निराहार
स्य देहिनः रसवर्जं रसोप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ५९ यततो ह्यपि
को नैव पुरुषस्य विपश्चितः इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं
मनः ६० तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः वशे हि यस्ये

गी

१४

द्विगणितस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ६१ ध्यायतो विषयान्युसः संगतिस्सू-
 यजायते संगतसंजायते कामः कामात्क्रोधो भिजायते ६२ क्रोधाद-
 वतिसंमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः स्मृतिभ्रंशादुद्विगताशुबुद्धि-
 नाशात्प्रणवपति ६३ रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् आ-
 त्मवशेषैर्विधेयात्मा प्रसाधमधिगच्छति ६४ प्रसादे सर्वदुःखानां
 हानिरस्योपजायते प्रसन्नचेतसो ह्याशुबुद्धिः पर्यवतिष्ठते ६५
 नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना न चाभावयतः शान्तिर

शमः

१४

शान्तस्य कृतः सुखं ६६ इन्द्रियाणां हि चरता यन्मनो नु विधीयते तद-
 स्पहरति प्रज्ञा वायुर्नानाविधां भसि ६७ तस्माद्यस्य महाबाहो निगृही-
 तानि सर्वशः इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ६८ यानि
 शासर्वभूतानां तस्यां जागर्तिसंयमी यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा-
 पश्यते मुनेः ६९ आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रवि-
 शन्ति यद्वत् तद्वत्कामायं प्रविशन्ति सर्वे स शान्तिमाप्नोति न कामका-
 मी ७० विहाय कामान्यः सर्वान्मुमांश्चरति निस्पृहः निर्ममो निर-

गी
१५

हंकारः सशान्तिमधिगच्छति ७१ एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनं प्राप्य विमु-
ह्यति स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ७२ इति श्रीभग-
वद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सा-
ख्ययोगो नाम त्रितीयोऽध्यायः २ अर्जुन उवाच ज्यायसी चेत्कर्म-
णामस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि के-
शव १ व्यामिश्रेणैव वा केन बुद्धिं मोहयसीव मे तदेकं वद निश्चित्य-
येन श्रेयो ह मा कुर्यां २ श्रीभगवानुवाच लोकेऽस्मिन्निद्विविधा निष्ठा

रामः
१५

पुण्यप्रोक्ता मयानघ ज्ञानयोगेन सांख्यानं कर्मयोगेन योगिनां ३ न क-
र्मणामनारंभान्नैकं कर्म्यपुरुषोऽश्रुते न च संन्यसनादिवसिद्धिं समधिग-
च्छति ४ न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् कार्यते ह्यव-
शः कर्मसर्वप्रकृतिजैर्गुणैः ५ कर्मेन्द्रियाणि संयम्य यः प्राप्तमन-
सा स्मरन् इन्द्रियार्थान् विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ६ यस्मिन्नि-
न्द्रियाणि मनसा नियम्यारभतेर्जुन कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः
स विशिष्यते ७ नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः शरीरया

मी

१६

चापि च तेन प्रसिद्धे दकर्मणाः ८ यज्ञार्थात्कर्मणो न्यत्र लोकोऽयं कर्मव
 धनः तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसंगः समाचरः ९ सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा
 पुरोवाच प्रजापतिः अनेन प्रसविष्य ध्रुमेऽवोत्सिष्टकामधुक् १०
 देवान्मावयतानेन ते देवा भावयंतु वः परस्परं भावयंतः श्रेयः परमवा
 स्यथ ११ इष्टान्कामां हि वो देवा दास्यन्तेऽयं भाविताः तेर्दत्तान् प्रदाये
 भ्यो यो भुक्ते स्तेन एव सः १२ यज्ञशिष्टाशिनः संतो मुच्यन्ते सर्वकि
 ल्विषेः भुजंते ते त्वघं पापा ये पचंत्यात्मकारणात् १३ अन्नाद्भव

रामः

१६

न्निभूतानि पर्जन्नादन्नसंभवः यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञकर्मसमुद्भव
 : १४ कर्मवृह्योद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म
 नित्यं यज्ञेषु तिष्ठितम् १५ एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्त्तयतीह यः अ
 धायुरिन्द्रियाणामोमोघं पार्थ स जीवति १६ यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्म
 तृप्तश्च मानवः आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते १७ नैव त
 स्य कृते नार्थो नाकृते नेह कश्चन न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपा
 श्रयः १८ तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर असक्तो ह्याचरं

२५

गी

७

कर्मपरमाप्नोति पुरुषः १९ कर्मणो वहि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः
 : लोकसंग्रहमेवापि सपश्यन्कर्तुमर्हसि २० यद्यदाचरति श्रेयस्त
 तदेवेतरो जनः स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते २१ न मे पार्था
 त्ति कर्त्तव्यं विषु लोकेषु किंचन नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त्तस्व च कर्म
 यदि ह्यहं न वर्त्तयं जातु कर्मण तद्धितः मम वर्त्मानुवर्त्तन्ते मनु
 ष्याः पार्थ सर्वशः २२ उत्सीदयुरि मे लोकान कुर्यान्कर्म चेदहं सं
 करस्पच कर्त्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः २४ सक्ताः कर्मण विद्धांसे

शानः

७

यथा कुर्वन्ति भागत कुर्याद्विद्धांस्तथा सक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहं २५ न
 बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानं कर्मसंज्ञिनां जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्
 युक्तः समाचरन् २६ प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः
 अहंकारविमूढात्मा कर्त्ताहमिति मन्यते २७ तच्च विदुर्महाबाहो गु
 णकर्मविभागयोः गुणा गुणेषु वर्त्तन्ते इति मन्वानसज्जते २८ प्र
 कृते गुणसम्पूढाः सज्जन्ते गुणकर्मसु तानकृत्स्नविदो मन्दान्क
 र्त्स्नविन् विचालयेत् २९ मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्या ध्यात्वा

३० चेत्तस्मा निराशी निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ३० ये मे मत
 मिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः शुद्धा वन्तो न सूर्यन्तो मुच्यन्ते तेऽपि
 कर्मभिः ३१ ये त्वेतादभ्यसूर्यन्तो नानुतिष्ठन्ति मे मतं सर्वज्ञान
 विमूर्खान् तान् विद्विन् विद्वान् वेतसः ३२ सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्र
 कृते ज्ञानवानपि प्रकृतिं या न्निभूतानि निग्रहः किं करिष्यति
 ३३ इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषो व्यवस्थितौ तयोर्न वशमा
 गच्छेन्नो यस्य परिपंथिनो ३४ श्रेयांस्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्व

रामः
 १८

नुष्ठितात् स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ३५ अर्जुन उवाच
 अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः अनिदुःखं विदार्य वला
 दिव नियोजितः ३६ श्रीभगवानुवाच काम एष क्रोध एष रजोगुण
 समुद्भवः महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणं ३७ धूमेनावि
 यते वह्निर्यथादर्शो मलेन च यथाल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृ
 त्तं ३८ आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यं वैरिणा कामरूपेण कौन्तेय
 दुःपूरेणामलेन च ३९ इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते

गी

१८

एतैर्विमोहयज्ञेष्वज्ञानमावृत्य देहिनं ४० तस्मात्त्वमिन्द्रियारापादो
 नियम्य भरर्षभ पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनं ४१ इन्द्रि-
 याणि पराङ्मनो हरिन्द्रियेभ्यः परं मनः मनसस्तु पराबुद्धिर्यो बुद्धेः
 परतस्तसः ४२ एवं बुद्धेः परं बुद्ध्या संस्तभ्यात्मानमात्मना जहि
 शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदं ४३ इति श्रीभगवद्गीतासूप।
 निषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो-
 नाम तृतीयोऽध्यायः ३ श्रीभगवानुवाच इमं विवस्वते योगं

सप्तः

१८

प्रोक्तवानहमव्ययं विवस्वान्मनवे प्राहमनुरिक्षाकवे ब्रवीत्
 १ एवं परंपराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः सकालेनेह महता योगो
 नष्टः परतप २ स एवायं मया ते द्ययोगः प्रोक्तः पुरातनः भक्तो
 सि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतद्गुह्यं ३ अर्जुन उवाच अपरं भवतो
 जन्म परं जन्म विवस्वतः कथमेतद्भिजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानि-
 ति ४ श्रीभगवानुवाच बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जु-
 न तान्यहं वेद सर्वानि न त्वं वेत्स्य परतप ५ अज्ञापि सन्न व्ययात्मा

गी
२०

भूतानामीश्वरोपि सन् प्रकृतिस्त्वामधिष्ठाय संभवाम्पात्ममायया
६ यदायदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत अभ्युत्थानमधर्मं
स्य तदा त्मानं सृजाम्यहं ७ परित्राणां यसा धूनां विनाशाय च दु-
ष्टतां धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ८ जन्म कर्म च
मेदिव्यमेवं यो वेत्ति तत्रैतत्तत्त्वतः त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामे-
ति सोर्जुनः ९ वीतराग भयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिता बह-
वो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः १० ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्त-

रामः
२०

थैव भजाम्यहं मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ११ कांक्षन्ते
: कर्मणां सिद्धिं यजन्त इह देवताः क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भव-
ति कर्मजा १२ चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः तस्य क-
र्त्रारमपि मां विद्ध्यकर्त्तारमव्ययं १३ न मां कर्माणि लिप्न्ति न मे क-
र्मफले स्पृहा इति मां योभिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते १४ एवं
ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि सुमुक्षुभिः कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः पूर्व-
तरं कृतं १५ किं कर्म किमकर्मेति कवयोप्यनमोहिताः तत्रैकं कर्म

२५

गी

२१

प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामोक्ष्यसे शुभात् १६ कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बो-
द्धव्यं च विकर्मणाः अकर्मणाश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः १७
कर्मण्यकर्मयः पश्येदकर्मणि च कर्मयः स बुद्धिमान्मनुष्येषु स
युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् १८ यस्य सर्वे समा रंभाः कामसंकल्पवर्जिताः
ज्ञानाग्निदग्धकर्मणां तमाहुः पंडितं बुधा १९ त्यक्त्वा कर्म फला-
संगं नित्यतृप्तो निराश्रयः कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपि नैव किञ्चित्करो-
तिसः २० निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तः सर्वपरिग्रहः शारीरं केव-

राम

२१

लं कर्म कुर्वेनाप्रोति किञ्चित् २१ यदृच्छा लाभसंतुष्टौ द्वन्द्वतीति ॥
विमत्सरः समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निवध्यते २२ गतसंग-
स्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः यज्ञायाचरितः कर्मः समग्रं प्रवि-
लीयते २३ ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्रे ब्रह्माणा हुतं ब्रह्मे वते न गं-
तव्यं ब्रह्म कर्म समाधिना २४ देवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपा-
सिते ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुहोति २५ ओवादीनीन्द्रिया-
ण्यप्येते संयमाग्निषु जुहोति शब्दादीनि विषयानन्ये इन्द्रियाग्निषु जुह-

गौ

२२

ति २६ सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे आत्मसंयमयोगो
 गुणैर्जुहति ज्ञानदीपिते २७ इन्द्रियज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथा
 परे स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः २८ अपानैर्जुह
 ति प्राणं प्राणोपानंतथापरे प्राणापानगती रुद्धा प्राणायामपरा
 यगाः २९ अपरे नियताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुहति सर्वेऽप्ये
 ते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ३० यज्ञशिष्टा मृतभुजो यांति
 ब्रह्मसनातनं नायं लोकोऽस्य यज्ञस्य कुतोऽन्य कुरु स त्रयः ३१

रामः

२२

एवं बहुविधाय ज्ञावितता ब्रह्मणो मुखे कर्मजा न्विद्वितान्सर्वानेवं
 ज्ञात्वा विमोक्ष्यते ३२ श्रेयान्द्रव्यमया यज्ञा ज्ञानयज्ञः परतपः स
 र्वकर्मखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ३३ तद्विद्विप्रः प्रणिपातेन
 परिप्रश्नेन सेवया उपदेक्ष्यंति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः
 ३४ यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहं मे वयास्पृश्याः पादव येन भूतान्यशो
 वेणोऽक्षस्यात्मन्यथो मयि ३५ अपि वेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः
 पापहृत्तमः सर्वज्ञानप्रवेनैव वृजिनं स त रिव्यसि ३६ य

गी

२३

धेधांसिसमिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ज्ञानाग्निसर्वकर्माणि
 भस्मसात्कुरुते तथा ७ न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते
 तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ३८ अद्वावाध
 भते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ज्ञानं लब्ध्वा परं शान्तिमविरेणा
 धिगच्छति ३९ अज्ञश्चाश्रदधानश्च संशयात्मा विनश्यति ना
 यं लोकोक्तिनपरो न सुखं संशयात्मनः ४० योगसंन्यस्तकर्माणां
 ज्ञानसंछिन्नसंशय आत्मवंतं न कर्माणि निवध्नन्ति धनं जय

शमः

२३

४१ तस्मादज्ञानसंभूतं ह तस्य ज्ञानाग्निनात्मनः छिन्नेन संशयं
 योगमातिष्ठोतिष्ठ भारत ४२ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु
 ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगो
 नाम चतुर्थोऽध्यायः ४ अर्जुन उवाच संन्यासं कर्मणा कृष्ण
 पुनर्योगं च संशसि यद्युपपन्नयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितं ।
 श्रीभगवानुवाच संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयसकरावु
 भौ तयोस्तु कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते २ ज्ञेयः स

गी

२४

नित्यसन्धासियोनद्वेष्टिनकाक्षिति निर्द्वन्द्वोहिमहाबाहोसुखं
 वंधात्प्रमुच्यते ३ सांख्ययोगोपृथग्वालाः प्रवदन्तिनपंडिताः
 : एकमप्यास्थितःसम्पुभयोर्विन्दतेफलं ४ यत्सारव्येःप्रा
 प्यतेस्थानंतद्योगैरपिगम्यते एकंसांख्यंयुगंचयःपश्य
 तिसपश्यति ५ संन्यासस्तमहाबाहोदुःखमाक्रमयोगतःयो
 गयुक्तोमुनिब्रह्मनचिरेणाधिगच्छति ६ योगयुक्तोविशु
 द्धात्माविजितात्माजितेन्द्रियः सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्न

रामः

२४

पितलिप्यते ७ नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्येतत्त्ववित् पश्य
 नशृणवन्नस्पृशन्नजिघृक्षन्नमृगद्वन्नस्पृशन्नश्वसन् ८ प्रलपन्
 विसृजन्गृह्णन्निषन्निमिषन्मपि इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु
 वर्तन्नइतिधारयन् ९ ब्रह्मरूपधायकर्मणि संगंत्यक्ताकरो
 तियः लिप्यतेन स पापेन यद्यप्यत्र मिवांभसा १० कायेनम
 नसाबुद्ध्याकेवलैरिन्द्रियैरपि योगिनः कर्मकुर्वन्ति संगंत्यक्ता
 न्मशुद्धये ११ युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शान्तिमाप्नोति नैविकी

३१

२५

अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निवध्यते १२ सर्वकर्माणि मनसा सं
 न्यस्यास्ते सुखं वशी नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्नकारयेत् १३ न क
 र्त्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः न कर्मफलसंयोगं स्वभाव
 स्तु प्रवर्तते १४ नादत्ते कस्यचित्पापं न चैव सुकृतं विभुः अज्ञा
 नेनादृतं ज्ञानं तेन मुह्यति जंतवः १५ ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां ना
 शितमात्मनः तेषामादित्यवद्वानं प्रकाशयति तत्परं १६ त
 दुधयस्तदात्मानं स तन्निश्चास्तत्परायणाः गच्छन्ति पुनरावृत्तिं ज्ञा

रामः

२५

नानिर्दूतकल्मषाः ७ विद्याविनयसन्त्यन्ने ब्राह्मणो गविहस्तिनि
 शुनिर्देवश्च पाके च पंडिताः समदर्शिनः ८ इहैव तेर्जितः सर्गो
 येषां साम्ये स्थितं मनः निर्देवंहि संवत्सरात्मा दुह्यति ते स्थिताः
 १७ न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नो द्विजेत्प्राप्य चाप्रियं स्थिरबुद्धिरसं
 मूळो बहुविदुह्यति स्थितः १८ बाह्यस्पर्शे ध्वंसकात्मा विन्दत्या
 त्मनियत्सुखं सब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते २१ ये हि
 संस्पृशं जाभोगा दुःखयोनयगवते आद्यन्तवन्तः को न ते य न ते शु

गी
२६

रमते बुधः २२ शक्रोती है वयः सोरुं प्राकशरीर विमोक्षणात् कामक्रो
धो द्वे वेगं सयुक्तसमुपनीतः २३ यो नः सुखोत्तरागमस्तथा न्नर्जो
तिरे वयः सयोगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतो धिगच्छति २४ लभते ब्रह्म
निर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः क्षिन्ने द्वेधा यतात्मानः सर्वभूत
हिते रता २५ कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसां अभितो ब्र
ह्मनिर्वाणवर्तते विदितात्मनां २६ स्पर्शान् कृत्वा वहिर्वाह्यांश्चक्षु
श्वेवान्तरेभ्रूवोः प्राणायानौ समौ कृत्वा नासाभ्यंतरवारिणौ

रामः
२६

२७ यतेन्द्रियमनो बुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः विगते ह्यभय
क्रोधोयः सदा मुक्त एव सः २८ भोक्तारं यज्ञतपसां सर्वलोकम
हेश्वरं सुहृदंसर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमृच्छति २९ इति श्री
भगवद्गीतासूयनिबन्धसु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन
संवादे संन्यासयोगो नाम पंचमोऽध्यायः ५ श्रीभगवानुवाच
अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः स संन्यासी च योगी
च न निरग्रिर्न चाक्रियः ६ यं संन्यासमिति प्राहुर्योगिनं विदिषा

गी

राउवः न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो योगी भवति कश्चनः १ आरुरुक्षोर्मुनेर्यो
गं कर्म काराणामुच्यते योगारूढस्य तस्यैव शमः काराणामुच्यते ३ य
था हि नेन्द्रियार्थेषु न कर्मस्वनुषजते सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारू
ढस्तदोच्यते ४ उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् आत्मे
व ह्यात्मनो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ५ बंधुरात्मात्मनस्तस्य येना
त्मे वात्मना जितः अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ६
जितात्मनः प्रशांतस्य परमात्मा समाहित शीतोष्णसुखदुःखै

रामः

षु तथामानापमानयो ७ ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेन्द्रि
यः युक्त इत्युच्यते योगी समलोकाश्मकाचन ८ सुहृन्मित्रार्थदासी
नमध्यस्थद्वेष्यबंधुषु साक्षश्च पित्रपापेषु समबुद्धिर्विशिष्यते ९
योगी युंजीत सततमात्मानं रहसि स्थितः एकाकी यतचित्तात्मा निरा
शीरपरिग्रहः १० शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः ना
त्फाद्युत्तेनातिनीचं चैलाजितकुशोत्तरं ११ तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा य
तचित्तं त्रिदिव क्रियः उपविश्या सने युंज्या योगमात्मविमुक्षये १२

गी
२८

समं कायशिरोग्रीवं धारयन् न च लः स्थिरः संप्रेक्ष्य नासिकां संदिश-
श्चानवलोकयन् १३ प्रशांतात्मा विगतभीर्ब्रह्मचारिव्रते स्थितः म-
नसं यम्य मच्चित्तो युक्त आसीत मत्परः १४ युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी नि-
यतमानसः शान्तिं निर्वाणपरमां मत्स्यामधिगच्छति १५ नात्य-
श्नतस्तु योगीति न चैकान्तमनश्नतः न चातिस्वप्नशीलस्य जा-
ग्रतो नैव चार्जुन १६ युक्तारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु युक्ता-
स्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा १७ यदा विनियतं चित्तमात्म-

शमः
२८

न्येवावतिष्ठते निस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा १८ यथा दी-
पो निवातस्थो नेङ्गते सोऽपि मा स्मृता योगिनो यतचित्तस्य युञ्जतो योग-
मात्मनः १९ यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया यत्र चैवात्मना
त्मानं पश्यन्मात्मनितुष्यति २० सुखमात्यंतिकं यत्र बुद्धिर्ग्राह्यमती-
न्द्रियं वेन्नियत्र न चैवायं स्थितश्चलति तत्त्वतः २१ यं लब्ध्वा चापरं
लाभं मन्यते नाधिकं ततः यस्मिं स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचा-
त्यते २२ तं विद्या दुःखसंयोगं वियोगं योगं संज्ञितं स निश्चयेन यो-

गी

२६

क्तवो योगो निर्विर्लभो वेतसा २३ संकल्पप्रभवान्कामास्त्यक्त्वा सर्वानशे
 षतः मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समंततः २४ शनैः शनैरुपर
 मेदुध्माधुतिगृहीतया आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिंतयेत्
 २५ यतो यतो निश्चरति मनश्चंचलमस्थिरं ततस्ततो नित्यत्मेतदात्म
 मन्येव वशं नयेत् २६ प्रशान्तमनसं ह्येने योगिनं सुखमुत्तमं उपै
 ति शान्तरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषं २७ युजन्नेवं सदात्मानं योगी वि
 गतकल्मषः सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतं सुखमश्नुते २८ सर्वभू

रामः

२६

तस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र सम
 दर्शन २९ यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति तस्याहं न प्रण
 श्यामि स च मे न प्रणश्यति ३० सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थि
 तः सर्वथा वर्तमानोपि स योगी मयि वर्तते ३१ आत्मोपम्येन सर्वत्र स
 मं पश्यति यो जुन सुखं वायदिवा दुःखं संयोगी परमो मतः ३२
 अर्जुन उवाच योगं योगश्च या प्राक्तः साम्येन मम कसूदन स न
 स्पाहं न पश्यामि चंचलत्वात् स्थितिं स्थिरां ३३ चंचलं हि मनः क

गी

३०

क्षमप्रमाथिवलवदृष्टं तस्याहंनिग्रहंमन्येवायोरिवसुदृक् ३४
 श्रीभगवानुवाच असंशयंमहाबाहोमनोदुर्निग्रहंनलं अभ्या
 सेनतुकोन्नेयवैराग्येणचगृह्यते ३५ असंयतात्मनायोगोदुःप्रा
 प्यइतिमेमातिः वशपात्मनातुयतताशकोवाक्प्रमुपायतः ३६
 अर्जुनउवाच अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलितमानसः
 अप्राप्ययोगसंसिद्धिकंगतिंकृष्णगच्छति ३७ कश्चिन्नोभ
 यविभ्रष्टःश्चिन्नाभ्रमिवनश्यति अश्रित्योमहाबाहोविमू

 रामः
 ३०

षोब्रह्मणाःपथि ३८ एतन्मेसंशयंकृष्णच्छेत्तुमर्हस्यशेषतः त्वद
 न्यःसंशयस्यास्यच्छेत्तानह्यपपद्यते। ३९ श्रीभगवानुवाच पार्थ
 नैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते नहिकल्याणकृत्कश्चिदुर्गतिं
 तातगच्छति ४० प्राप्यपुण्यकृतांलोकानुषित्वाशाश्वतीसमाः
 शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोभिजायते ४१ अथवायोगिना
 मेवकुलेभवतिधीमतां एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशं
 ४२ तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपोर्वदेहिकं यततेचततोभूयःस

गी
३९

सिद्धौ कुरु नन्दन ४३ पूर्वाभ्यासेन ते नैव ह्रियते ह्यवशो पिसः जिज्ञा-
सुरपियोगस्य शब्दब्रह्मातिवर्त्तते ४४ प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संसि-
द्धि किल्बिषः अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिं ४५ तपस्वि
भ्यो धिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि मतो धिकः कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्मा-
द्योगी भवार्जुन ४६ योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनांतरात्मना श्र-
द्धावान्भजते यो मां समयुक्ततमो मतः ४७ इति श्रीभगवद्गीता
तात्पार्यनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे आत्म

रामः
३१

संयमयोगो नाम ब्रह्मोद्धारः ६ श्रीभगवानुवाच मय्यासक्तमना
पार्थ योगं युंजन्मदाश्रयः असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तत्त्व-
गुण १ ज्ञानं ते हं भविष्यन्मिदं वक्ष्याम्यशेषतः यज्ज्ञात्वानेह भूयो न्य-
त्र ज्ञातव्यमवशिष्यते २ मनुष्याणां स हस्तेषु कश्चिद्यतति सिद्धये
यततामपि सिद्धानां कश्चिमां वेति तत्त्वतः ३ भूमिं शपो न लोवा-
युरवमनो बुद्धिरेव च अहंकार इतीयन्मेभिन्ना प्रकृतिरष्टधा ४ अ-
परे यमिनस्तन्वा प्रकृतिं विद्धि मे परां जीवभूतां महाबाहो ययेदं शर्य

गी

३२

तेजगत् ५ एतद्योनीतिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय अहंकृत्
 स्रस्यजगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ६ मन्त्रः परतरं नान्यत्किंचि
 दस्ति धनं जयः मयि सर्वमिदं प्रोक्तं सूत्रे मणिगणा इव ७ रसो
 ह मधुको न्नेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः प्रणवः सर्ववेदेषु शब्द
 खेपौरुषं नृषु ८ पुराणो गन्धः पृथिव्यां श्वतेजश्चास्मि विभाव
 सो जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ९ वीजं मांसं सर्वभूता
 नां विद्विषार्थसनातनं बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनाम

रामः

३२

हं १० बलं बलवता चाहं कामरागविवर्जितम् धर्माविरुद्धो भू
 तेषु कामोस्मि भरतर्षभः ११ ये चैव सात्विकाभावा राजसास्ताम
 साश्च ये मन्त्रये वेत्तिता न्विद्विन त्वहं तेषु ते मयि १२ त्रिभिर्गुणाम
 ये भवैरेभिः सर्वमिदं जगत् मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परम
 व्ययं १३ देवी ह्येषा गुणामयी मम माया दुरत्यया मामेव प्रप
 द्यन्ते मायामेतां तरंति ते १४ न मां दुः कृतिनो मूढाः प्रपद्यन्ते न
 राक्षसा मायया प हृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः १५ चतुर्वि

गी

३३

धाभजंतेमांजनाः सुकृतिनोर्जुन आर्त्तैर्जिज्ञासुरर्थार्थीजानीचभ
 रतर्षभः १६ तेषांजानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्यते प्रियोहि
 ज्ञानिनोत्तरार्थमहंसचममप्रियः १७ उदाराः सर्वएवैतेजानीत्वा
 त्मेवमेमतं आस्थितः सहियुक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिं १८ बहू
 नां जन्मनामंते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते वासुदेवः सर्वमिति समहा
 त्मा सुदुर्लभः १९ कामैस्तैस्तै ह तजानाः प्रपद्यन्ते न्य देवताः
 तंतं नियममस्यायः प्रकृत्या नियताः स्वयाः २० यो यो यां यां

रामः

३३

तनुं भक्तश्च द्युयार्चितुमिच्छति तस्य तस्योचलां अद्वांतामेव विदधा
 म्यहं २१ सतयाश्च द्युययुक्तस्तस्या राधनमीहते लभते च ततः
 कामां मयैव विहितान् हितान् २२ अंतवंतफलं तेषां तद्भवत्य
 ल्पमेधसां देवान् देवयजोयांति मद्भक्तायांति मामपि २३ अ
 व्यक्तं व्यक्तिमायन्नमन्यते मामबुद्धयः परं भावमजानन्नो म
 माव्ययमनुत्तमं २४ नाहं प्रकाशः सर्वरूपयोगमाया समावृ
 तः मूढो यं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययं २५ वेदाहंस

गी

३४

मतीतानि वर्तमानानि चार्जुन भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न।
 कश्चनः २६ इच्छा द्वेष समुत्थेन हृन्मोहो ह्येभारत सर्वभूतानि
 संमोहं सर्गेयांति परंतप २७ येषां त्वंतगतं पापं जनानां पुराय
 कर्मणाम् ते हृन्मोहनिर्मुक्ता भजंते मां दृढव्रता २८ जराम-
 रणामोक्षाय मां भाशित्ययं तं त्रिये ते ब्रह्मतद्विदुः कृत्स्नमध्यात्म-
 कर्मचारिणः २९ साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः प्र-
 याणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ३० इति श्रीभगवद्गी

नर

रामः

३४

तामूपनिषद्ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञान-
 विज्ञानयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः १ अर्जुन उवाच किंतु ब्रह्म-
 किं मध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तमः अधिभूतं च किं प्रोक्तं मधिदैवं किं
 मुच्यते १ अधियज्ञः कथं को वदेहेस्मिन्महसूदनः प्रयाण-
 काले च कथं ज्ञेयं सिनियतात्मभिः २ श्रीभगवानुवाच अक्षरं
 ब्रह्म परमं स्वभावो ध्यातुं मुच्यते भूतभावोद्भवकरो विसर्गः क-
 र्मसंज्ञितः ३ अधिभूतं क्षरोभावः पुरुषः साधिदैवतं अधि

गी

३५

यज्ञोहमेवात्र देहे देहभृतां वारः ४ अन्तकाले च मामेव स्मरं मुक्ताक
 लेवरं यः प्रयाति समद्रावयाति नास्म्यत्र संशयः ५ यं यं वापि स्म
 रं भावं त्यजत्यन्ते कलेवरं तंतमेवेति कौन्तेय सदा तद्भावभावि
 तः ६ तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मरयुष्य च मय्यर्पितमनो
 बुद्धिमा मे वै श्यस्य संशयः ७ अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसानाम्प
 गामिना परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्था नु चिंतयन् ८ कविं पु
 राणामनुशासितारमणोरणीयं समनुस्मरेद्य सर्वस्वधातारम

रामः

३५

चिंत्य रूपमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ९ प्रयाणकाले मनसा च ले
 न भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव भवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक्सं
 परं पुरुषमुपैति दिवं १० यदक्षरं वेदविदो वदंति विशंतियद्यत
 यो वीतरागाः यदि ह्यन्तो ब्रह्मचर्यं चरंतितत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये
 ११ सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च मूर्द्ध्नी ध्यायन् मनः
 प्राणमास्थितो योगधारणम् १२ ॐ मित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मा
 मनुस्मरं यः प्रयाति त्यजं देहं स याति परमां गतिं १३ अनन्य

गी

३६

चेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्त
 स योगिनः १४ मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतं नाप्नु-
 वंति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः १५ आब्रह्मभुवनाध्वोकाः पु-
 नरावर्तिनोर्जुन मामुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते १६ सहस्र
 युगपर्यन्तमहर्ष्यं ब्रह्मणो विदुः रात्रियुगसहस्रांतांते होरात्रविदो
 जनाः १७ अव्यक्ता ह्यव्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे रात्र्यागमे प्र-
 लीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके १८ भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा

रामः

३६

प्रलीयते रात्र्यागमे वशः पार्थ प्रभवन्त्यहरागमे १९ परस्मिन्मातु-
 भावौ नो व्यक्तौ व्यक्तात्मना तनः यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न वि-
 नश्यति २० अव्यक्तो ह्यरहस्योक्तस्तमाहुः परमां गतिं यंप्राप्य न नि-
 वर्तते तद्धाम परमं ममः २१ पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्व
 नन्यथा यस्यान्तः स्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततं २२ यत्र काले
 त्वनावृत्तिमावृत्तिं त्रैव योगिनः प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि भ-
 रतर्षभ २३ अग्निर्ज्योतिरहं युक्तः षण्मासा उत्तरायणं तत्र प्र

गी

३७

यातागच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः २४ धूमो रात्रिस्तथा ब्रह्मः स
 एमासादक्षिरा गन्तं तत्र चान्द्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते २५
 शुक्लं रुद्धमे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते एकया यात्याना वृत्तिम
 न्यया वर्तते पुनः २६ नैते सृती पार्थ जानन्नयोगी मुह्यतिकश्च न त
 स्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन २७ देहेषु यज्ञेषु तपस्सु चै
 व दानेषु यत्पुण्यफलप्रदिष्टं अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा योगी प
 रं स्थानमुपैति चाद्यं २८ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मवि

रामः

३७

द्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे महापुरुषयोगो नामाष्टमो
 ध्यायः ८ श्रीभगवानुवाच इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनुसूयवे
 ज्ञानं विज्ञानसहितं यद्वा त्वामोक्षसे शुभात् १ राजविद्यारजगुह्यं
 पवित्रमिदमुत्तमं प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययं २ अश्र
 द्धानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप अप्राप्य मामनिवर्तन्ते मृत्युसं
 सारवत्सनि ३ मया ततमिदं सर्वजगदव्यक्तमूर्तिना मतस्थानि
 सर्वभूतानि न दाहंते ह्यवस्थितः ४ न च मत्स्थानि भूतानि पश्य

गी

३८

मेयोगमेश्वरं भूतभृन्नचभूतस्थोममात्माभूतभावनः ५ यथा
 काशस्थितो नित्यवायुः सर्वत्रगो महान् तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्था
 नीत्युपधारयः ६ सर्वभूतानि को न्नेय प्रकृतिर्यांति मामिमां क
 ल्पस्यै पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहं ७ प्रकृतिं स्वामवष्ट
 म्प विसृजामि पुनः पुनः भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्व
 शात् ८ न च मां तानि कर्माणि निवधन्ति धनं जयः उदासीनव
 दासीनमसक्ते ते शुक्लमसु ९ मया ध्यक्षेण प्रकृतिः सूर्यते स चरा

शमः

३८

चरं हेतुनानेन को न्नेय जगद्विपरिवर्तते १० अवजानंति मां मूढा
 मानुषी तनुमाश्रितः परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरं ११
 मोघाशामोघकर्माणो मोघज्ञानविचेतसः राक्षसीमासुरी चै
 व प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः १२ महात्मानस्तु मां पार्थ देवीं प्रकृति
 माश्रिताः भजंत्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययं १३ सततं
 कीर्तयन्तो मां यजन्ते च दृढव्रताः नमस्त्यं तश्च मां भक्त्या नित्यं
 युक्ता उपासते १४ ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजन्तो मां सुपासते

गी
३८

एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतो मुखं १५ अहं कतुरहं यज्ञः स्व
धाहमहमौषधं मंत्रोहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतं १६ पिता
हमस्य जगतो माता धाता पितामह वेद्यं प्रवित्रमोंकारः ऋक्ता
मयजुरेव च १७ गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणां सुहृत्
प्रभवः प्रलयस्थानं निधानं बीजमव्ययं १८ तपाम्यहमहं व
र्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च अमृतं वैवमृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन
१९ त्रैविद्यामो सोमपाः पूतपापा यज्ञैरिव्वास्वर्गतिं प्रार्थयन्ते

रामः
३८

ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोकमश्नन्ति दिव्यान् दिवि देवभोगान् २० ते तं
भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीरो पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति एवं त्रयी
धर्ममनुप्रपन्ना गता गतं कामकामालभन्ते २१ अनन्याश्चित्तयन्तो
मां ये जनाः पर्युपासते तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम्
२२ येऽप्यन्यदेवताभक्त्या यजन्ते श्रद्धयान्विता तेऽपि मामेव कौन्तेय
यजन्त विधिपूर्वकं २३ अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च न तु मा
मभिजानन्ति तत्त्वेना तश्च वन्ति ते २४ यांति देवव्रता देवान् पितॄन्

गी

४०

यांति पितृवताः भूतानि यांति भूते ज्ञायांति मद्याजिनो मिमां २५
 पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति तदहं भक्त्युपहृतमश्ना-
 मि पृथक्तात्मनः २६ यत्करोषियदश्नासियज्जुहोषिददासियत्
 यन्नपश्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणं २७ शुभाशुभफलेरेवं मो-
 क्षस्यैकमवधनैः सन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि
 २८ समो हं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः ये भजंति तु मां भ-
 क्त्या मयि ते ते शुचाप्यहं २९ अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्य-

रामः

४०

भाक् साकरो वसन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ३० क्षिप्रं भवति ध-
 र्मात्मा शश्वच्छांतिनिगच्छति कौन्तेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रण-
 श्यति ३१ मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य ये पितृपुत्रपौत्र्येन यः स्त्रियो वै-
 श्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यांति परांगतिं ३२ किं पुणर्वाह्यरागाः पु-
 राणां भक्ताराजर्षयस्तथा अनित्यमसुरां लोकमिमं प्राप्य भ-
 जन्त्वमां ३३ मन्मना भवमद्रक्तो मद्याजीमानमस्कुरुः मामे-
 वैष्यसि युक्तेवमात्मानं मत्परायणं ३४ इति श्रीभगवद्गी-

गी

४१

तासूपनिवत्सुवत्सुविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेराज
विद्याराजगुह्ययोगोनामनवमोऽध्यायः ॥ श्रीभगवानुवाच भू
यस्यमहाबाहोशृणुमेपरमंवच यत्नेहंप्रीयमाणायवक्ष्यामिहि
तकाम्यया १ नमोविदुःसुरगणाः प्रभवन्ममहर्षय अहमादि
हिदेवानांमहर्षीणांचसर्वाः २ योमामजमनादिंचवेत्रिलोक
महेश्वरं असंमूढः समन्त्रेषुसर्वपापेषुमुच्यते ३ बुद्धिर्ही
नमसंमोहक्षमासत्यंदमःसमः सुखंदुःखंभवोभावोभयंरा

रामः
४१

भयमेवच ४ अहिंसासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोयशः भवंतिभा
वाभूतानांमत्तएवपृथग्विधाः महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवत्त
था मद्रावामानसाजातायेषांलोकइमाः प्रजाः ५ एतांविभूतियो
गंचममयोवेत्रितत्त्वतः सोविकंपेनयोगेनयुज्यतेनावसंशयः ७
अहंसर्वस्यप्रभवोमत्तः सर्वप्रवर्तते इतिमत्वाभजंतेमांबुधाभाव
समन्विता ८ मच्चित्तामकृतप्राणबोधयंतः परस्परं कथयंतश्च
मांनित्यतुष्यंतिचरमंति ९ तेषांसततयुक्तानांभजतांप्रीतिपूर्व

गी

४२

कं ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयान्ति ते १० तेषामेवानुकंपार्थम्
हमज्ञानजन्तमः नाशायाम्पात्यभावस्थो ज्ञानदीपेन भासता ११
अर्जुन उवाच परं ब्रह्म परंधाम परवित्रं परमं भवान् पुरुषं शाश्व-
तं दिव्यमादिदेवमजं विभुं १२ आहुत्वा मृषयः सर्वदेवर्षिन् नार-
दस्तथा असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव वीरिमे १३ सर्वमेतदृतं
मन्ये यन्मां वदसि केशव न हिते भगवन् व्यक्तिं विदुर्देवान दानवा-
ः १४ स्वयं मेवात्मना त्मानं वेत्स्यत्वं पुरुषोत्तम भूतभावन भूते

रामः

४२

शदेव देवजगत्पते १५ वक्तुमर्हस्य शेषेण दिव्याह्यात्मविभूत-
यः यामि विभूतिमिच्छो कानि मां स्त्वं व्याप्य तिष्ठसि १६ कथं वि-
द्यामहं योगिं स्त्वं सदा परिचिंतयन् केषु केषु च भावेषु चिंत्योसि
भगवन्मया १७ विस्तरैरात्मनो योगं विभूतिं च जनार्दन भूयः
कथयतु प्रिहि शृणु वतो नास्ति मे मृतं १८ श्रीभगवानुवाच हं
तते कथयिष्यामि दिव्याह्यात्मविभूतयः प्राधान्यतः कुरु श्रे-
ष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्प मे १९ अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशय

गी

४३

स्थितः अहमादिश्चमध्यं च भूतानां मंत एव च २० आदिपाना
महं विष्णुर्ज्योतिषारविं शुभान् मरीचिर्मरुतामस्मिन्क्षत्राणां
महं ब्राह्मी २१ वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानां मस्मिन्वासवः इन्द्रिया
णां मनश्चास्मि भूतानां मस्मिन्चेतनाः २२ रुद्राणां शक्रश्चास्मि वि
त्रेशो यक्षरक्षसां वसूनां पावकश्चास्मि मेरुशिखरिणामहं २३
पुरोधसां च मुखं मां विद्धि पार्थ वृहस्पतिं सेनानीमहं स्कंदः सरसा
मस्मि सागरः २४ महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्येकमक्षरं यज्ञा

रामः

४३

नां जपयज्ञोऽस्मि स्यावराणां हिमालयः २५ अश्वत्थः सर्ववृक्षा
णां देवर्षीणां च नारदः गंधर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मु
निः २६ उच्चैः श्रवणं मन्त्रानां विद्धि माममृतोद्भवं शेषावतंग
जेन्द्राणां नराणां च नराधिपं २७ आयुधानां महं वज्रं धनूनां मस्मि
कामधकं प्रजनश्चास्मि कंदर्पः संपाणां मस्मिन्वासुकिः २८ अ
नन्तश्चास्मि नागानां वरुणो यादसां महं पितृणां मरुतां च
स्मिन् यमः संयमतामहं २९ प्रह्लादश्चास्मि देवानां कालः कल

गी

४४

यतामहं मृगाराणां च मृगेन्द्रो हं वै न ते यश्च पक्षिराणं ३० पवनः
 वतामस्मिरामः शस्त्रभृतामहं जघाराणामकरश्चास्मि श्रोतसाम
 स्मि जाह्नवी ३१ सर्गाराणामादिरंतश्च मध्यं वै वाहमर्जुनि अध्या
 त्मविद्याविद्यानां वादः प्रवदतामहं ३२ अक्षराणामकारोस्मि
 द्वन्द्वः सामासिकस्य च अहमेवाक्षयः कालो धाता हं विश्वतो
 मुखः ३३ मृत्युः सर्वहरश्चाहं मुद्गवश्च भविष्यतां कीर्तिश्च
 वाक्कनारीणां स्मृतिर्मधाधृतिः क्षमा ३४ बृहत्साम तथा सा

रामः
४४

प्रागायत्री छंदसामहं मासानां मार्गशीर्षो हं मृतूनां कुसुमा
 करः ३५ द्यूतं छलयतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं जयोस्मि व्यद
 सा योस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहं ३६ वृद्धीनां वासुदेवोस्मि पाराशरवना
 धनं जयः मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ३७ दशो
 दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषितां मोनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं
 ज्ञानवतामहं ३८ यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहं मर्जुन न तद
 स्ति विनायत्पान्मया भूतं चराचरं ३९ नांतोस्ति मम दिव्यानां विभू

CM

5

10

20

25

गी

४५

तांपरंतप एषतद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ४० यद्यद्विभू
 तिमत्सत्त्वं श्रीमद्भूर्जितमेव वा तत्तदेवावगच्छत्वं मम ते जौशसंभ
 वं ४१ अथवा वह्नैतेन किं ज्ञानेन तवार्जुन मिष्टम्याह मिदं कृत्स्न
 मेकांशेन स्थितो जगत् ४२ इति श्रीभगवद्गीतासूयनिबलुव
 ह्मविद्यायोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगो नाम दश
 मोऽध्यायः १० अर्जुन उवाच मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्यात्म
 संज्ञितं यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोऽयं विगतो मम १ भवाप्ययो

रामः

४५

विभूतीनां कृतौ विस्तरशो मया त्वत्तः कमलपत्राक्षमाहात्म्यमपि वा
 चयं २ एवमेतद्यथा त्वमात्मानं परमेश्वरं द्रष्टुमिच्छामि ते
 रूपमेश्वरं पुरुषोत्तम ३ मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमिति प्रभो
 गोश्च तत्र ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययं ४ श्रीभगवानुवाच य
 श्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽसहस्रशः नानाविधानि दिव्यानि ना
 नावर्णाकृतीनि च ५ पश्यादित्यान्वसूक्तद्रानश्चिनीं मरुतस्त
 या बहून्पट्टपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत ६ इहैकस्थजग

गी

४६

कृत्स्नं पश्याद्यसत्त्वावरं मम देहे गुडाकेशाय चान्यदृष्टमिच्छसि
७ ननु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा दिव्यं ददामि ते चक्षुः
पश्य मे योगमैश्वरं ८ संजय उवाच - एवमुक्त्वा ततो राजन्य
हा योगेश्वरो हरिः दर्शयामास पार्थय परमं रूपमैश्वरं ९ अ
नेकवक्त्रं नयनमनेकाङ्गुलदर्शनं अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेको
द्यतायुधं १० दिव्यमात्मांवरधरं दिगंधानुलेपनं सर्वाश्चर्य
मयं देवमनंतं विश्वतोमुखं ११ दिविसूर्यसहस्रस्य भवेद्युग

रामः
४६

पदुत्थितिः यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः १२
तत्रैकस्य जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा अपश्य देवदेवस्पर्श
रीरेषा राडवस्तदा १३ ततः सविस्मया विष्टो हृष्टो माधनंजयः
प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलि रभाषत १४ अर्जुन उवा
च पश्यामि देवांस्तव देवहेह सर्वान् तथा भूतविशेषसंघान्
ब्रह्माणामीशं कर्मलासनस्थं मृषीं च सर्वानुरगांश्च दिव्यान्
१५ अनेकबाहुदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वं सर्वतो नंत रूपं नो

श्री

७७

तं नमश्च न पुस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूपं १६ किरी
टिनं मदिनं चक्रिणं च तेजो राशिं सर्वतो दीप्तिमंतं पश्यामि
त्वां दुर्निरीक्ष्य समंताद्दीपानलार्कद्युतिमप्रमेयं १७ त्व
मक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानं त्वमव्य
यः शाश्वतधर्मगोप्राप्तनातनस्त्वपुरुषोमतो मे १८ अना
दिमध्यान्मम नन्नवीर्यमनन्नवाहुं शशि सूर्यनेत्रं पश्यामि
त्वां दीपदुताशवक्रं स्वतेजसा विश्वमिदं तपंतं १९ द्यावापृ

राम

७७

थिवोरिदमंतरं हिव्याप्तं त्वये केन दिशश्च सर्वाः दृष्ट्वा द्रुतं रूपमुग्रं
तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन् २० अमी हि त्वां सुरसंघा विशंति
केचिद्धृताः प्राञ्जलयोगुणांति स्वस्तीत्युक्ता महर्षिसिद्धिसंघाः
स्तवं तित्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभिः २१ रुद्रादित्यावसवो ये च साध्या
विश्वेश्विनो मरुतश्चोष्पाश्च गंधर्वयक्षाः सुरसिद्धसंघा वीक्ष्य
ते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे २२ रूपं महत्ते बहुवक्त्रं नेत्रं महाबाहौ बहु
बाहुरूपादं बहुदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्त

गी

४८

थाहं २३ नमःस्मृशंदीप्रमनेकवर्णाव्यापाननंदीप्रविशालने
 त्रं दृष्ट्वाहित्वांप्रव्यथितांतरात्माधृतिंनविंदामिशमंचविष्मो २४
 दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वेवकालानलसन्निभानि दि
 शोनजानेनलभेचशर्मप्रसीददेवेशजगन्निवास २५ अमी
 चत्वाधृतराष्ट्रस्पुत्राःसर्वेसहैवावनिपालसंघेः भीष्मोद्रोण
 :सूतपुत्रस्तथासौसहास्मदीयैरपियोधमुखैः २६ वक्त्राणितेत्वं
 रमानाविशंतिदंष्ट्राकरालानिभयानकानि केचिद्विलग्नादश

रामः

४८

नांतरेषुसंदृश्यंतेक्षूणितैरुत्तमाङ्गैः २७ यथानदीनांवह
 वोमुवेगाःसमुद्रमेवाभिमुखाद्ववंति तथातवामीनरलोक
 वीरविशंतिवक्त्राण्यभिविज्वलंति २८ यथाप्रदीपंज्वलनंप
 तंगाविशंतिनाशायसमुद्रवेगाः तथैवनाशायविशंति
 लोकास्तवापिवक्त्राणिसमुद्रवेगाः २९ लेलिह्यसेग्रसमा
 नःसमंताःशोकान्समग्रान्बदनैर्ज्वलद्भिः तेजोभिरापूर्य्य
 जगत्समग्रंभासस्तवोयाप्रतपंतिविष्मो ३० आरब्धाहिमेका

गी
४८

भवानुग्रहूपोनमोस्तुतेदेववरप्रसीद विज्ञातुमिच्छामिभवं
त्वमाद्यं न हि प्रजानामितव प्रवृत्तिं ३१ श्रीभगवानुवाच का
लोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रदो लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृत्तः ३२
पितॄन्ममविध्यंति सर्वे ये वस्थिताः प्रत्यनीकेषु योधाः ३३
तस्मान्मममुनिष्यशूलभस्वजित्वाशत्रून्भुङ्क्ष्वराज्यं समृद्धं
मयैवैते निहताः पूर्वमेव निमित्तमावंभवसव्यसाविन् ३४
दोषांश्च भीष्मांश्च जयद्रथं च करंति था न्या नपि यो धवीरान्

रावः
४८

मया हतास्त्वं जहि मा व्यथीष्यायुधस्वजेतासिरणोसपत्नान्
३४ संजय उवाच एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य कृतं जलिवर्ष
मानः किरीटी तमः स्तब्धभूय एवाह कृष्णं स गद्गदं भीतः भीतः
प्रणम्य ३५ अर्जुन उवाच स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्र
ह्वयत्यनुरज्यते च रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति सर्वे नमस्यंति
च सिद्धसंघाः ३६ कस्माच्च तेन न मे रन्महात्मन गरीयसे वृक्ष
गोष्पादिकर्त्रे अनन्तदेवेश जगन्निवास त्वमक्षरं सदसत्तत्त्व

गी
५०

रंयत् ३७ त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं नि
धानं वेत्तासि वेद्यं च परं च धाम त्वया तत्तं विश्वमनन्तरूप ३८
वायुर्यमोग्निर्वरुणाः शशाङ्कः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च न
मोनमस्ते स्तुतसहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोपिनमोनमस्ते ३९ न
मः पुरस्तादथ पृष्ठतस्तेनमोस्तुते सर्वतएव सर्व अनन्तवी
र्यामितविक्रमस्त्वं सर्वसमाप्नोषिततोसि सर्व ४० सर्वेति म
त्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे यादव हे सर्वेति अजानतामहि

शमः
५०

मानं तवेदं मया प्रमादात्प्राप्येन वापि ४१ यच्चावहासार्थ
मसत्कृतोसि विहारशाय्यासनभोजनेषु एकोयवाप्यच्युत
तत्समक्षं तत्सामये त्वामहमप्रमेयं ४२ पितासिलोकस्य च
रावरस्पृत्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् न त्वत्समोऽस्मभ्यधिक
ः कुतो न्योलोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभावः ४३ तस्मात्प्राणम्यप्र
तिधाय कायं प्रसादयेत्त्वामहमीशमीड्यम् पितेव पुत्रस्य स
खेव सरव्युः प्रियः प्रियायार्हसि देवसोऽहं ४४ अदृष्टपूर्वं ह

गी

५१

षितोऽस्मिदृष्ट्वाभयेन च प्रव्यथितं मनो मे तदेव मे दर्शय देवरूपं
 पंप्रसीद देवेश जगन्निवास ४५ किरीटिनं गदिनं चक्रहस्तमि
 च्छामित्वा द्रुमुमहंतयेव तेनैव रूपेणाचतुर्भुजेन सहस्रबाहो
 भव विश्वमूर्ते ४६ श्रीभगवानुवाच मया प्रसन्नेन तवांजु
 नेदं रूपं परं नृशक्तिमात्मयोगात् तेजोमयं विश्वमनन्तमा
 द्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वं ४७ न वेद यज्ञाध्ययनेनैर्न दानै
 र्न च क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः सर्वरूपः शक्यः अहं नृलोके द्रष्टुं

शमः
 ५१

त्वदन्येन कुरु प्रवीर ४८ माते व्यथामा च विमूढभावो दृष्ट्वा रूपं
 घोरमीदृजं मेदं व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमि
 दं प्रपश्य ४९ संजय उवाच इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्वकं
 रूपं दर्शयामास भूयः आश्वासयामास च भीतमेनं भूत्वा पुनः
 सौम्यवपुर्महात्मा ५० अर्जुन उवाच दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं त
 वसौम्यं जनार्दन इदानीमस्मि संवृतः सचेताः प्रकृतिंगतः
 ५१ श्रीभगवानुवाच सुदुर्दर्शमिदं रूपं दृष्टवानसि यन्मम

गी
५२

देवाश्च प्यस्य रूपस्य नित्यं दर्शनं कांक्षिणाः ५२ नाहं वेदैर्न त
पसानदानेन न च ज्ञया शक्य एवं विधौ दृष्टुं दृष्टवानसि मां
यथा ५३ भक्त्वा त्वनन्यया शक्य अहमेवं विधौर्जुन ज्ञातुं द
ष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ५४ मत्कर्म कृन्मत्परमो मद्रक्तः
स गवर्जितः निर्वैरः सर्वभूतेषु यः समाप्तेति पाण्डव ५५
इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्री
कृष्णार्जुनसंवादे विश्वरूपदर्शनो नामैकादशोऽध्यायः ११

शमः
५२

अर्जुन उवाच ॥ एवं स तं तयुक्ता ये भक्तास्त्वापर्युपासते ये चाप्य
क्षरमव्यक्तं तेषां के योगविद्भिरमाः १ श्रीभगवानुवाच ॥ मय्यावेश्य
मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते श्रद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा म
ताः २ यं त्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तं पर्युपासते सर्वत्र गमयित्वं च
कूरुस्थमचलं कुरु ३ सन्नियम्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः ते
प्राप्नुवन्ति मामेव सर्वभूतहिते रताः ४ क्लेशो विकतरस्तेषां मव्यक्ता
सक्तचेतसां अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्विरवाप्यते ५ ये तु सर्वा

गी

५३

शिकर्माणिमयिसन्यस्यमत्यराः अनन्येनैवयोगेनमांधायंत
उपासते ६ तेवामहंसमुद्धर्तामृत्युसंसारसागरात् भवामिन
चिरात्पार्थमय्यावेशितचेतसां ७ मय्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिं
निवेशय निवशिष्यसिमय्येवअतउद्धनसंशयः ८ अथचित्तं
समाधातुनराकोसिमयिस्थिरं अभ्यासयोगेनततोमामिच्छाप्र
धनंजय ९ अभ्यासेप्यसमर्थोसिमत्कर्मपरमोभव मदर्थम
पिकर्माणिकुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि १० अथैतदप्यवाक्तोसिक

रामः

५३

तुंमद्योगमाश्रितः सर्वकर्मफलत्यागंततः कुर्यातात्मवान्
११ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासाद्भानाद्भानंविशिष्यते ध्यानात्कर्म
फलत्यागस्यागाच्छांतिरनंतरं १२ अद्वेष्टासर्वभूतानांमेव
ः कर्तृणस्पदव निर्म्ममोनिरहंकारः समदुःखसुखः क्षमी
१३ संतुष्टः सततंयोगीयतात्मादृढनिश्चयः मय्यर्पितमनो
बुद्धिर्येमिदं स मे प्रियः १४ यस्मान्नोद्विजतेलोकालोका
नोद्विजतेचयः हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तोयः स च मे प्रियः १५

CM

5

10

20

25

गी

५४

अनपेक्षः अचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः सर्वारम्भपरित्यागी
 यो मद्रक्तः समेप्रियः १६ यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न कोप्य-
 ति शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः समेप्रियः १७ समः शत्रो-
 र्व मित्रे च तथा मानापमानयोः शीतोष्णसुखदुःखेषु समः सं-
 गविवर्जितः १८ तुल्यनिन्दास्तुतिर्मौनी संतुष्टो धेनूकेन चित्त-
 ० अतिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्ये प्रियो नरः १९ ये तु धर्म्या-
 मृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते अद्धानामत्यरमाभक्तास्ते ते

रामः

५४

वमेप्रियाः २० इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां यो-
 गशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्तियोगो नाम द्वादशोऽध्यायः १२
 अर्जुन उवाच प्रकृतिं पुरुषं चैव क्षेत्रं क्षेत्रज्ञमेव च एतद्वेदि-
 तुमिच्छामि ज्ञानं ज्ञेयं च केशव १ श्रीभगवानुवाच इदं शरीरं
 कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञमिति तद्वि-
 दः २ क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारतः क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञा-
 नं यत्र ज्ञानं तं मम ३ तत्क्षेत्रं यच्च यादृक्कथं द्विकारियतश्च यत्

गी
५५

सचयोयत्प्रभावश्चतसमासेनमेश्वरा ४ ऋषिभिर्वहुधागीतं छं
दोभिर्विविधैः पृथक् ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्विविनिश्चितै ५ म
हाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च इन्द्रियाणि दशैकं च पंचवे
न्द्रियगोचराः ६ इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः
एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतं ७ अमानित्वं मदं भि
त्वं महिंसा क्षांतिराजवं आचार्येणासनं शौचस्थैर्यमात्मवि
निग्रहः ८ इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकारएव च जन्ममृ

रामः
५५

त्युजरा व्याधिदुःखदोषानुदर्शनं ९ असक्तिरनभिषङ्गः पुत्रदा
रगृहादिषु नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु १० म
यि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी विविक्तदेशसेवित्वम
रतिर्जनसंसदि ११ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनं
एतद्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतो न्यथा १२ ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्या
मिद्यद्वात्ममृतमश्नुते अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्ना सदुच्यते
१३ सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोक्षिशिरोमुखं सर्वतः श्रुति

गी
५६

महोके सर्वमावृत्त्यतिष्ठति १४ सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविव
र्जितं असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च १५ वहिरन्तश्च भूता
नामचरंचरमेव च सूक्ष्मात्वात्तदविज्ञेदूरस्थं चातिकेचतत् १६ अवि
भक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम् भूतभर्तृ च तद्देयं ग्रसिष्मत्प्रभ
विद्युच्च १७ ज्योतिषामतिज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते ज्ञानं ज्ञेयं
ज्ञानगम्यं हृदिसर्वस्य धिष्ठितं १८ इति क्षेत्रज्ञा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं
समासतः मद्रक्तस्य तद्विज्ञानमद्रावायोपपद्यते १९ प्रकृतिं च

रामः
५६

रुषं चैव विद्वानादी उभावपि विकारांश्च गुणान् चैव विद्वि प्रकृतिं सं
भवान् २० कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते पुरुषः सुख
दुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते २१ पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते प्रकृ
तिजान् गुणान् कारणां गुणसंगोऽस्य सदस्यो निजन्मसु २२ उप
द्रष्टानुमंता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः परमात्मेति चाप्युक्तो देहे स्मिं पु
रुषपरः २३ यस्यैवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह सर्वथा वर्त
मानोऽपि न स भूयो भिजायते २४ ध्यानेनात्मनि पश्यति केचिदात्मानं

मी

५७

मात्मना अन्येसांख्येनयोगेनकर्मयोगेनचापरे २५ अन्येत्वेवम
जानन्नः श्रुत्वान्येभ्यउपासते तेपिवातितरंत्वेवमृत्युंश्रुतिपराय
गाः २६ यावत्संजायतेकिंचित्सत्त्वंस्थावरजंगमं क्षेत्रक्षेत्रज्ञसं
योगात्तद्विद्विभरतर्षभ २७ समंसर्वेषुभूतेषुतिष्ठंतंपरमेश्वरं
विनश्यत्स्वविनश्यंतंयःपश्यतिसपश्यति २८ समंपश्यन्नुहिसर्व
वसमवस्थितमीश्वरं नहिनत्स्यात्मानात्मानंततोयातिपरंगतिं
२९ प्रकृत्यैवचकर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः यः पश्यति तथा

रामः

५७

त्पानमकर्तारंसपश्यति ३० यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्य
ति ततःएवचविस्तारंवृहत्संपद्यतेतदा ३१ अनादित्वानिर्गुणा
त्वात्परमात्मायमव्ययः शरीरस्थोपिकौन्तेयनकरोतिनलिप्य
ते ३२ यथासर्वगतंसौक्ष्मादाकाशंनोपलिप्यते सर्वत्रावस्थि
तोदेहेतथात्मानोपलिप्यते ३३ यथाप्रकाशयत्येकः कृत्स्नंलो
कमिमंरविः क्षेत्रंक्षेत्रीतथाकृत्स्नंप्रकाशयतिभारत ३४ क्षे
त्रक्षेत्रज्ञयोरैवमंतरंज्ञानचक्षुषा भूतप्रकृतिमोक्षं चयेविदुर्याति

गी
५८

तेपरं ३५ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसम्वादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञनिर्देशो नाम त्रयोदशोऽध्यायः ५३
श्रीभगवानुवाच परंभूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमम् य
ज्ञात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिं तिष्ठन्ति गताः १ इदं ज्ञानमुपाश्रित्य म
म साधर्म्यमागताः सर्गे विनोपजायन्ते प्रलयेन व्यथन्ति च २ मम
योनिर्महद्ब्रह्मतस्मिन् गर्भं दधाम्यहम् संभवः सर्वभूतानां ततो भ
वति भारत ३ सर्वयोनिषु को नैयमूर्तयः संभवन्ति या नासां ब्रह्म

रामः

५८

महद्योनिरहं बीजप्रदपिता ४ सत्त्वरजस्तम इति गुणाः प्रकृति संभवा
ः निवध्वाति महाबाहो देहे देहि नमं व्ययं ५ तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रका
शकमनामयं सुखसंगेन बद्धाति ज्ञानसंगेन चानघ ६ रजो रागा
त्मकं विद्धि तृष्णासंगसमुद्भवं तन्निवध्वातिको नैय कर्मसंगेन दे
हिनां ७ तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनां प्रमादात् तस्य नि
द्राभिस्तन्निवध्वाति भारत ८ सत्त्वं सुखे संजयति रजः कर्मणि भा
रत ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संजयत्युत ९ रजस्तमश्चाभिभूय

गी
५८

सत्त्वं भवति भारत रजः सत्त्वं तमश्चैव तमः सत्त्वं रजस्तथा १० स
र्वद्वारेषु देहे स्मित्प्रकाश उपजायते ज्ञानं यदा तदा विद्या द्विवृद्धस
त्त्वमित्पुन ११ लोभः प्रवृत्तिरारम्भकर्मणामशमः स्पृहा रजस्ये
तानि जायन्ते विवृद्धे भरतर्षभः १२ अप्रकाशो प्रवृत्तिश्च प्रमादो
मोह एव च तमस्येतानि जायन्ते विवृद्धे कुरुनन्दन १३ यदा स
त्त्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं यांति देहभृत् ततो न तमविदां ध्वोकानमला
न्प्रतिपद्यते १४ रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते तथा

रामः
५८

प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते १५ कर्मणाः सुकृतस्पादुः सात्त्वि
कं निर्मलं फलं रजसक्तफलं दुःखमज्ञानं तमसः फलं १६ सत्त्वा
त्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव च प्रमादमोहो तमसो भवतो ज्ञानमे
व च १७ उद्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्थामध्ये तिष्ठन्ति रजसा जघन्यगुणाद्वृ
त्तिस्था अधोगच्छन्ति तामसाः १८ नान्यगुणोभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टा
नुपश्यति गुणोभ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति १९ गुणानेता
नतीत्यतृन् देही देहसमुद्भवान् जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तो मृत

गी.
६०

मश्नुते २० अर्जुन उवाच केहिर्द्वैस्त्वीनगुणानेतानतीतोभव
तिप्रभो किमाचारः कथंचेत्तानस्त्वीनगुणाननिवर्त्तते २१ श्रीभग
वानुवाच प्रकाशंचप्रवृत्तिंचमोहमेदंचपाण्डव नद्वेष्टिसंप्रवृत्तानि
ननिवृत्तानिननिवृत्तानिकांक्षति २२ उदासीनवदासीनोगुरोर्योन
विचाल्यते गुणावर्त्तन्तइत्येवथोवतिष्ठतिनेंगतिः २३ समदुःखसु
खः स्वस्थः समलोष्टाश्मकाचनः तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनि
दात्मसंरुक्तिः २४ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो मित्रारिपक्षयोः

रामः
६०

सर्वारंभपरित्यागीगुणातीतः स उच्यते २५ मान्द्वयोव्यभिचारे
राभक्तियोगेनसेवते सगुणान्समतीत्येतान्ब्रह्मभूयायकल्पते
२६ ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहममृतस्यावयस्यच शाश्वतश्चधर्मस्य
सुखस्यैकांतिकस्यच २७ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्र
ह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो
नाम चतुर्दशोऽध्यायः १४ श्रीभगवानुवाच उद्धृष्टमूलमधशा
खमश्वत्थं प्राहुरव्ययं द्वादशित्यस्य परां नियतं वेदसवेदवित् ।

गी

६१

अधश्चोर्द्ध्वप्रसृतास्तस्यशाखागुणाप्रवृद्धाविषयप्रवालाः अधश्च
 मूलान्यनुसंततानिकर्मानुबंधीनिमनुष्यलोके २ नरूपमस्येहत
 धोयलभ्यतेनांतोनवादिर्नवसंप्रतिष्ठा अश्वत्थमेनंसुविरुद्धमू
 लमसंगशस्त्रेणादृष्टेण छित्वा ३ ततः पदंतत्परिस्मार्गितव्यं यस्मि
 न्गता न निवर्तन्निभूयः तमेव चाद्यं पुरुषं प्रयद्येतः प्रवृत्तिः
 प्रसृतापुराणी ४ निर्मानमोहाजितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनि
 वृत्तकामाः द्वन्द्वैर्विमुक्तासुखदुःखसंगैर्गच्छन्मूढाः पदमव्ययंत

रामः

६१

त ५ नतद्वासयते सूर्ये निशशांको न पावकः यद्गत्वा न निवर्तन्नेत
 द्दामपरमं मम ६ ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः मन
 ः षष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ७ शरीरं यदवाप्नोति य
 ज्ञाप्नुक्तामतीश्वरः गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानि वा शयान्
 ८ श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च अधिष्ठाय मनश्चा
 यं विषयानुपसेवते ९ उक्तामंतं स्थितं वापि भुंजानं वा गुणान् वि
 ते विमूढानानुपश्यंति पश्यंति ज्ञानचक्षुषः १० यतंतो योगिनः

गी.
६२

श्वेनं पश्यन्त्यात्मन्यवस्थितं यतंतोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यन्त्यचेत
सः ११ यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयते खिलैः यच्चन्द्रमसि यच्चा
ग्रौतत्रेजो विद्धि मामकं १२ गामा विश्वं भूतानि धारयाम्यह
मोजसा पुष्टमामि त्रौषधीः सर्वाः सोमो भूतारसात्मकः १३ अ
हं वैश्वानरो भूत्वा प्राणीनां देहमाश्रितः प्राणायानसमायुक्तः
पचाम्यन्नं चतुर्विधं १४ सर्वस्य चाहं हृदिसंनिविष्टो मत्तः स्मृति
र्ज्ञानमपोहनं च वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदांतकृद्देवदेव चाहं

रामः
६२

१५ द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च क्षरः सर्वाणि भूतानि
कूटस्थो क्षर उच्यते १६ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृत
ः यो लोकत्रयमाविश्य विभर्त्य व्यय ईश्वरः १७ यस्मात्क्षरम
तीतोऽहमक्षरादपि चोत्तम अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषो
त्तमः १८ यो मामेवमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमं स सर्ववि
द्भजति मां सर्वभावेन भारत १९ इति गुह्यतमं शास्त्रं मिदमु
क्तं मया नद्य सततं बुद्ध्या बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत २०

गी
६३

इति श्री भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्री
कृष्णार्जुनसंवादे पुरुषोत्तमयोगो नाम पंचदशोऽध्यायः १५
श्रीभगवानुवाच अभयं सत्त्वसंयुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितः
दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तपश्च आर्जवं १ अहिंसा सत्यमक्रो-
धस्त्यागः शान्तिरपैशुन दया भूतेष्वलोलुप्त्वमार्दवं ह्रीरचाप-
लं २ तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता भवन्ति संप-
दं देवीमभिजातस्य भारत ३ दंभोदप्येभिमानश्च क्रोधः पाहृष्य

समः
६३

एव च अजानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरी ४ देवी संपद्विमो-
क्षाय निबन्धायासुरीमता मायुचः संपदं देवीमभिजातोऽसि पा-
राउव ५ द्वौ भूतसर्गौ लोके स्मिन्देव आसुरमेव च देवो विस्तरशः
प्रोक्ते आसुरं पार्थ मे शृणु ६ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जनानां विदुः सासुराः
न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ७ असत्यमयतिष्ठते
जगदाहुरनीश्वरं अपरस्य रसं भूतं किमन्यत्कामहेतुकं ८ सतां
दृष्टिमवष्टभ्य न श्चात्मानो ल्यबुद्धयः प्रभवन्त्युग्रकर्माणाः क्ष

गी
६४

या यजगतो हिता ८ काममाश्रित्य दुःपूरं दंभमानमदान्विताः मोहा
दृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्तनेषु विवृताः १० चिन्तामपरिमेयांच प्रल
यातामुपाश्रिताः कामोपभोगपरमाहतावदिति निश्चिताः ११ आ
शापाशशतेर्वद्धाः कामकोधपरयणाः इहंते कामभोगार्थमन्या
येनार्थसंचयान् १२ इदमद्यमया लब्धमिदं प्राप्स्येमनोरथं इदम
स्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्दने १३ अमौमया हतः शत्रुहनिष्ये च
परानपि ईश्वरोहमहं भोगी सिद्धोहं वलवांसुखी १४ आरुओभि

गमः
६४

जनवानस्मिको न्योत्ति सदृशो मया अक्षेदांस्यामिमो दिव्य इत्य
ज्ञानविमोहिताः १५ अनेकचित्रविभ्रंता मोहजालसमावृताः
प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरके शुचौ १६ आत्मसंभावितास्तद्धा
वनमानमदान्विताः यजेतेनामयज्ञेस्ते दंभेनाविधिपूर्वकं १७ अहं
कारं वलंदप्यं कामं क्रोधं च संश्रिताः मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्ती
भ्यस्तूयकाः १८ तानहं द्विषतः कूरांसंसारेषु नराधमान् क्षिपा
म्यजस्वमशुभानासुरीध्वेव योनिषु १९ आसुरीयोनिमापन्नामू

गी

६५

ठाजन्मनिजन्मनि मामप्राप्यैवकौन्तेयततोयात्यधर्मांगतिम्
 २० त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः कामक्रोधतया लो
 भस्तस्मादेतच्चयं त्यजेत् २१ एतेर्विमुक्तः कौन्तेयतमो द्वारैस्त्रिभि
 र्नरः आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परांगतिं २२ यः शास्त्रवि
 दिधिसुत्सृज्य वर्तते कामकारतः न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न प
 रांगतिं २३ तस्मात्शास्त्रप्रमानेनैकार्यं कार्यं विवस्थितौ ज्ञात्वा
 शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहाहं सि २४ इति श्रीभगवद्गी

रामः

६५

तात्तूपनियत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दे
 वासुरसंपद्वियोगो नाम षोडशोऽध्यायः १६ अर्जुन उवाच ये शास्त्र
 विधिमुत्सृज्य यजंते श्रद्धयान्विताः तेषां निष्ठा तु का कृष्ण समाहो
 रजस्तमः १ श्रीभगवानुवाच त्रिविधा भवति श्रद्धा देहीना सा स्व
 भावजा सात्त्विकी राजसी चैव तामसी चेति तां शृणु २ सत्त्वानुत्त
 मा सर्वस्य श्रद्धा भवति भारत श्रद्धा मयोयं पुरुषो यो यच्छुद्ध
 स एव सः ३ यजन्ने सात्त्विका देवान् यक्षरक्षांसि राजसाः प्रेतान्

नी
६६

भूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाजनाः ४ अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेये
तपोजनाः दंभाहंकारसंयुक्ताः कामरागवलान्विताः ५ कर्षयंतः श
रीरस्थंभूतग्राममवेतसः मांचैवांतः शरीरस्थानिध्यासुरनिश्चया
न् ६ आहारस्त्वयिसर्वस्यविविधोभवतिप्रियः यत्तत्तपस्तथादानं
तेषांभेदमिमंशृणुः ७ आयुःसत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्द्धनाः
रस्यान्निग्धास्थिरादृष्ट्याआहाराःसात्विकप्रियाः ८ कद्वस्रलवणा
त्युदमतीक्ष्णारुक्षविदाहिनः आहाराराजसास्येष्टादुःखशोकामयप्र

रामः
६६

दाः ९ चान्यामंगतरसंपूर्तिपर्युषितंचयत् उच्छिष्टमपिचामेधं
भोजनंतामसप्रियं १० अफलाकांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोयइज्यते य
द्यस्यमेवेतिमनःसमाधायससात्विकः ११ अभिसंधायतुफलदंभा
र्थमपिचैवयत् इज्यतेभरतश्रेष्ठतयज्ञविधिराजसं १२ विधिहीनम
स्तृष्टान्नमंत्रहीनमदक्षिणं अद्धाविरहितंयज्ञंतामसंपरिचक्षते
१३ देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवं ब्रह्मचर्यमहिंसावशारी
रंतपउच्यते १४ अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितंचयत् स्वाध्यायाभ्य

गी

६७

सनं वैववाङ्मयं तप उच्यते १५ मनः प्रसादः सौम्यत्वमौनमात्मवि
निग्रहः भावसंशुद्धिरित्येतत्तपोमानसमुच्यते १६ अद्वयापरयातपंत
पस्तत्रिविधं नरैः अफलाकांक्षभिर्युक्तैः सात्त्विकं परिचक्षते १७ सत्कार
मानपूजार्थं तपोदंभेनैव यत् क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसंचलमक्रवं
१८ मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः परस्योत्सादनार्थं वा
तत्तामसमुदाहृतं १९ दातव्यमिति यद्दानं दीयते तु प्रकारिणो देशो
काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतं २० यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमु

रामः

६७

दिश्यवा पुनः दीयते च परिक्लिष्टं तद्वाजसमुदाहृतम् २१ अदेशका
लेयदानमपात्रेभ्यश्च दीयते असत्कृतमवज्ञातं तत्तामसमुदाहृतं
२२ ॐ तत्सदिति निर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृतः ब्राह्मणास्तेन वेदा
अयज्ञाश्च विहिताः पुरा २३ तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपः क्रिया
ः प्रवर्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनां २४ तदित्यनभिसंधाय फ
लं यज्ञतपः क्रियाः दानक्रियाश्च विविधाः क्रियन्ते मोक्षकांक्षिभिः २५
सद्भावे साकभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते प्रशस्ते कर्मणि तया शब्द

मा

गी

६८

वदः पार्थयुज्यते २६ यज्ञे तपसि दाने च स्थितिः सदिति बोध्यते कर्मचै
 वतदर्थीयं सदित्येवाभिधीयते ७ अथ ह्ययाहुतं दत्तं तपस्तपं कृतं
 च यत् असदित्युच्यते पार्थ न च तत्प्रेत्यनोद्दह २८ इति श्रीभगवद्गी
 तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे त्रिगुण
 विभागयोगो नाम सप्तदशोऽध्यायः ७ अर्जुन उवाच संन्यासस्य
 महाबाहो तत्त्वमिच्छामि वेदितुं त्यागस्य च हृषीकेश पृथक् केशिनि
 सूदन १ श्रीभगवानुवाच काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कव

रामः

६८

यो विदुः सर्वकर्मफलत्यागं प्राहुस्त्वागं विचक्षणाः २ त्याज्यं दोष
 वदित्येकैकं कर्म प्राहुर्मनीषिणः यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यमिति चा
 परे ३ निश्चयं शृणु मे तत्रः त्यागे भरत सत्तम त्यागे हि पुरुष व्याघ्रवि
 विधः संप्रकीर्तितः ४ यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् यज्ञोदा
 नं तपश्चैव पावनानि मनीषिणां ५ एतान्यपि तु कर्माणि संगं त्यक्त्वा फ
 लानि च कर्त्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमम् ६ नियतस्य तु सं
 न्यासः कर्मणां नोपपद्यते मोहांतस्य परित्यागस्तमसः परिकीर्तितः

गी

६८

७ दुःखमित्येव यत्कर्म काय क्लेश भयात्प्रजेत सकृत्पराजसं त्यागं
 नैव त्यागफलं लभेत ८ कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रियते तु न सं
 गत्यत्काफलं चैव स त्यागः सात्विको मतः ९ न द्वेष्ट्य कुशलं कर्म कु
 शलेनानुषजते त्यागी स त्वसमाविष्टो मेधाविद्धि न संशयः १०
 न हि देहभृता शक्यं त्यक्तं कर्म प्राप शेषतः यस्तु कर्मफलं त्यागी स
 त्यागीत्यभिधीयते ११ अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः फलम्
 भवत्यत्यागिना प्रेत्य न तु संन्यासिना क्वचित् १२ यच्चैतानि महाबा

रामः
६८

होकारणानि निबोध मे सांख्ये कृतान्ते प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणां १३
 अधिष्ठानं तथा कर्त्ता करणं च पृथग्विधं विविधाश्च पृथक् कृष्टा देवैश्चै
 वा त्रयं च १४ शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभ्यते नरः न्यायं वा
 विपरीतं वाप्येते तस्य हेतवः १५ तत्रैवं सति कर्त्तारमात्मानं केवलं
 तु यः पश्यत्यक्तवृद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मति १६ यस्य नाहं कृ
 तो भावो वृद्धिर्यस्य न लिप्यते हत्वापि स दुर्माद्भ्यो कान्न हंति न नि
 वध्यते १७ ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञाता त्रिविधा कर्म बोद्धुना करणं कर्म

गी

७०

कर्तेतिविविधः कर्मसंग्रहः १८ ज्ञानं कर्म च कर्त्ता च विधेव गुणभे
 दतः प्रोच्यते गुणसंख्यानं यथा वरुणुता न्यपि १९ सर्वभूतेषु ये
 नैकं भावमव्ययमीक्षते अविभक्तं विभक्तेषु तद्ज्ञानं विद्वि सात्त्विकं
 २० पृथक्केन तु यद्ज्ञानं नाना भावान्पृथग्विधां वेत्ति सर्वेषु भूतेषु
 तज्ज्ञानं विद्वि राजसं २१ यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन्कार्ये शक्तं महत्तु कं
 अतत्त्वार्थवदलं च तत्तामसमुदाहृतं २२ नियतं संगराहितं मराग
 दैवतः कृतं अफलं प्रेप्सुना कर्म यत्तत्सात्त्विकमुच्यते २३ य

शमः

७०

तुक्कोमेषुना कर्मसाहंकारेणावापुनः क्रियते बहुलाया संतदाज
 समुदाहृतम् २४ अनुबंधं क्षयं हिंसा मनवेक्ष्य च योरुषं क्रियते
 बहुलाया संतदाज समुदाहृतं २५ मुक्तसंगो न हंवादीधृत्युत्साह
 समन्वितः सिद्धसिद्धौ निर्विकारः कर्त्ता सात्त्विक उच्यते २६ रा
 गी कर्मफलप्रेप्सु ध्रुवो हिंसात्मकः युचिः हर्षशोकान्वितः कर्त्ता रा
 जसः परिकीर्तित २७ अयुक्तः प्राकृतः स्रक्धः शरीरैकतिका लसः
 विवादी दीर्घसूत्री च कर्त्ता तामस उच्यते २८ बुद्धेर्भेदं धृतेः श्रेयगु

गी

७९

रातस्त्रिविधं शृणु प्रोच्यमानमशेषेण पृथक्केन धनं जय २७
 प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्यं कार्येभ्यामभये वधं मोक्षं च यावेति बु
 धिः सापार्थसात्विकी २८ यथा धर्ममधर्मं च कार्यं वा कार्यमेव
 च अयथावत्प्रजानातिबुद्धिः पार्थ राजसी २९ अधर्मं धर्म
 मितिया मन्यते तमसा दृता सर्वा यान् विपरीतांश्च बुद्धिः सा पा
 र्थतामसी ३० धृत्वा यथाधारयते मनः प्राणेन्द्रियः क्रियाः
 योगेनावभिचाररपाधृतिः सापार्थसात्विकी ३१ यथा तु धर्म

शमः

७९

कासार्थं नृधृत्वाधारयतेर्जुन प्रसंगेन फलाकोक्षीधृतिः सा पा
 र्थराजसी ३२ यथा स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च न विमुञ्चति दु
 र्मेधाधृतिः सापार्थतामसी ३३ सुखं विदानीं विविधं शृणु मे भरत
 र्षभ अभ्यासादमते यत्र दुःखं तत्र निगच्छ ३४ यत्र दग्ने विषमि
 षमिव परिणामे मृतो यमं तत्सुखं सात्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसा
 दजं ३५ विषयेन्द्रियसंयोगाद्यत्र दग्ने मृतो यमं परिणामे विष
 मिव तत्सुखं राजसंस्मृतं ३६ यदग्नेवानुवधं च सुखं मोहनमात्मनः

निदालस्यप्रमादोत्थं तन्नामसमुदाहृतं ३९ नतदस्तिपृथिव्यां वादि
 विदेवंषु वा पुनः सत्त्वं प्रकृतिजैर्मुक्तैर्यदेभिः स्यात्त्रिभिर्गुणैः ४० वा
 ह्यराक्षत्रियविशंशूद्राणां च परंतप कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्र
 भवे गुणैः ४१ शमोदमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च ज्ञानं विज्ञा
 नमास्तिकं ब्रह्मकर्म स्वभावजं ४२ शौचं तेजो धृतिर्दास्यं युद्धे चाप्य
 पलायनं दानमीश्वरभावश्चः क्षात्रं कर्म स्वभावजं ४३ कृषिगो
 रक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकर्म स्वभावजं परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्व

रामः

७२

लभते परं ४४ भक्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चास्मि तत्त्वतः
 ततो मा तत्त्वतो ज्ञात्वा विशते तदनंतरं ४५ सर्वकर्माणां पिसदा कु
 वरिणो मद्भाषा श्रयः सत्यसादा दवाप्नोति शाश्वतं पदमव्ययं
 ४६ चेतसा सर्वकर्माणि मन्ये स न्यस्य मत्परः बुद्धियोगमुपाश्रित्य
 मच्चिन्तः सततं भवं ४७ मच्चिन्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादा तरेष्य
 ति अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि विनश्यसि ४८ यदहंका
 रमाश्रित्य न यो तस्य इति मन्यसे मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वा

गी

७४

नियोऽस्पति ५८ स्वभावजेन को न्नेय निवहस्वेन कर्मणा कर्तुं नैच्छ
 सियं मोहात् करिष्यस्ववशो पित्त ६० ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशे जुन
 तिष्ठति भ्रामयं सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया ६१ तमेव शर
 णं गच्छ सर्वभावेन भारत तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्व
 तं ६२ इति ते ज्ञानमाराध्या तं गुह्याद्गुह्यतरं मया विमृश्यैतदशेषेण
 यथेच्छं सितया कुरु ६३ सर्वगुह्यतमं भूयः शृणु मे परमं वच
 नं ६४ इष्टोऽसि मे द्रुमः तिस्रो वक्ष्यामि ते हितं ६४ मन्मना भव मद्र

राम

७४

क्रोमद्याजीमानमस्तु कुरु मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजाने प्रियोऽसि मे
 ६५ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज अहं त्वां सर्वपापेभ्यो मो
 क्षयिष्यामि मायुचः ६६ इदं तेनातपस्कायनाभक्ताय कदाचन
 न चाशुश्रूषवे वाचं न च मां योभ्यसूयति ६७ यद्ददं परमं गुह्यं म
 द्रुक्तेष्वभिधास्यति भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः
 ६८ न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तम भवितान च मे त
 स्मादन्यः प्रियतरो भुवि ६९ अध्येष्यते च यद्दयं धर्म्यं संवा दमा

गी

७५

वयोः ज्ञानयत्नेन तेनाहमिष्टस्यामिति मेमति ७० अद्वावान
नसूयश्च पुराण्यादपियोनरः सोपिमुक्तः शुभांश्चोक्तान्प्राक्या
पुराणकर्मणां ७१ कश्चिदेतच्छ्रुतं बार्थत्वयेकाग्रेणचेतसा क
श्चिदज्ञानसम्मोहः प्रणष्टस्ते धनंजय ७२ अर्जुन उवाच
न होमोहः स्मृतिर्लक्ष्म्यात्प्रसादान्मया चकृत स्थितोऽस्मिगत
संदेहः करिष्ये वचनं तव ७३ संजय उवाच इत्थं हं वासुदेवस्य
पार्थस्य च महात्मनः संवादमिममश्रोय मद्रुतं रोमहर्षणं ७४

राम

७५

व्यासप्रसादात् श्रुतवान्नेतदुद्दमहं परं योगं योगेश्वरात्कृष्ण
प्राक्तययतः स्वयं ७५ राजन्संस्मृत्य संस्मृत्य संवादमिमम
केशवार्जुनयोः पुराणदृष्ट्या मित्रमुहुर्मुहुः ७६ तच्च संस्मृत्य सं
स्मृत्य रूपमत्यदुतं हरेः विस्मये मे महाराजं नृदृष्ट्या मित्रपुनः पुनः
७७ यत्र योगेश्वरकृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः तत्र श्रीविजयो भूति कुवा
नीतिर्मतिर्मम ७८ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्या
या योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे मोक्षसंन्यासयोगो नामाष्टादशोऽध्या

राम

७६

रामः
७६

